

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет географії, туризму та історії
Кафедра географії та методики її навчання

«Допущено до захисту»
Завідувач кафедри

_____
(підпис)   _____
(прізвище, ініціали)
« ____ » _____ 20__ р.

Реєстраційний № _____
« ____ » _____ 20__ р.

СОЦІАЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ СПОСОБУ
ЖИТТЯ МОЛОДІ НА ПРИКЛАДІ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Кваліфікаційна робота студентки
групи ГОЕ-м-16
ступінь вищої освіти: магістр
спеціальності 014.07 Середня освіта
(Географія)
Карашук Єлизавети Олексіївни

Керівник: кандидат педагогічних наук
Ганчук Олена Вікторівна

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS _____ Кількість балів _____

Голова ЕК _____

(підпис)   (прізвище та ініціали)

Члени ЕК _____

(підпис)   (прізвище та ініціали)

_____

(підпис)   (прізвище та ініціали)

_____

(підпис)   (прізвище та ініціали)

_____

(підпис)   (прізвище та ініціали)

ЗАПЕВНЕННЯ

Я, Каращук Єлизавета Олексіївна, розумію і підтримую політику Криворізького державного педагогічного університету з академічної доброчесності. Запевняю, що ця кваліфікаційна робота виконана самостійно, не містить академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Я не надавала і не одержувала недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело.

Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Криворізького державного педагогічного університету ознайомена. Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

(підпис)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ СПОСОБУ ЖИТТЯ В ГЕОГРАФІЇ.....	9
1.1. Спосіб життя та його складові. Відображення способу життя в географії.....	9
1.2. Специфіка міського та сільського способів життя населення. Молодь як особлива група населення.....	15
Висновки до розділу 1.....	19
РОЗДІЛ 2. СОЦІАЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ СПОСОБУ ЖИТТЯ МОЛОДІ НА ПРИКЛАДІ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	21
2.1 Оцінка соціально-географічних факторів способу життя молоді Дніпропетровської області.....	21
2.2 Чисельність та розміщення міського і сільського населення. Молодь в структурі населення Дніпропетровської області.....	26
2.3 Соціально-економічна характеристика способу життя молоді.....	31
Висновки до розділу 2.....	45
ВИСНОВКИ.....	47
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДЖЕРЕЛ.....	53
ДОДАТКИ.....	59
Додаток А.....	60
Додаток Б.....	65

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

СЖ – спосіб життя.

ООН – Організація Об'єднаних Націй.

ЄС – Європейський Союз.

ВРП – валовий регіональний продукт.

ЗСЖ – здоровий спосіб життя.

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Спосіб життя в суспільній географії розглядається, перш за все, як фактор, що впливає на якість людського потенціалу. На даний момент для України характерна висока диференціація параметрів життя населення на всіх рівнях організації суспільства, в тому числі і територіальному, що визначило різноманіття типів способу життя з матеріального статусу, демографічної поведінки, життєвих цінностей і стратегій.

Найбільш вразливою до змін в суспільстві і здатною до швидкого формування нових адаптаційних механізмів є молодь, яка становить одну четверту частину населення України. Спосіб життя молоді визначає не тільки якість людського потенціалу, але і можливості майбутнього розвитку територій і країни в цілому. Комплексні дослідження способу життя молоді повинні сприяти усвідомленню перспектив розвитку локальних і регіональних спільнот, їх адаптації до змін, формування адекватної соціально-економічної політики в регіонах, спрямованої на активізацію людських ресурсів в довгостроковій перспективі. Це є актуальним і для Дніпропетровщини, що відчуває в останнє десятиліття відтік перспективних груп молоді з периферійних районів області в центральні, а також міграцію в сусідні країни.

Мета дослідження: дослідити соціально-географічні фактори формування способу життя молоді на прикладі Дніпропетровської області.

Реалізація поставленої мети передбачила розв'язання таких **завдань** дослідження:

1. Проаналізувати основи становлення і розвитку географічних досліджень способу життя у науковій літературі для визначення місця і ролі поняття «спосіб життя» в системі суспільно-географічних наук.

2. Визначити загальні соціально-географічні фактори, що впливають на формування способу життя населення Дніпропетровської області.

3. Розкрити причини формування і визначити особливості просторової диференціації способу життя молоді.

4. Здійснити оцінку впливу соціально-географічних факторів на спосіб життя міської та сільської молоді Дніпропетровської області.

Об'єкт дослідження: спосіб життя молоді.

Предмет дослідження: соціально-географічні фактори формування способу життя молоді на прикладі Дніпропетровської області.

Теоретико-методологічні основи дослідження:

Серед вчених, які займаються дослідженням способу життя, необхідно згадати А. І. Алексеєва, С. С. Вишневського, А. Гідденса, Г. Є. Глезермана, М. Н. Руткевича, Г. Спаргарена та ін.. Дослідженням міського населення присвячені роботи В. М. Боряза, Д. М. Гілязітдінова, С. Н. Іконникової, І. М. Іллінського, І. С. Кона, В. Т. Лісовського. Проблемою соціалізації молоді займались В. В. Бовкун, Р. Ю. Зуляр, В. Т. Лісовський, В. В. Орлова, А. А. Паскар, В. Д. Патрушева, М. Ю. Попов. Вивченню міського населення присвячені роботи: В. Л. Глазичева, Т. М. Дридзе, Л. Б. Когана, Б. С. Хорева та ін. Географія сільських поселень і специфіки населення розвивалася в дослідженнях Н. Т. Агафонова, Е. Берджесса, М. Вебера, Л. Вірта.

Для розв'язання поставлених завдань були використані такі **методи дослідження:**

теоретичні:

- логіко-семантичний метод дозволив поглиблено вивчити понятійний апарат, з'ясувавши зміст поняття «спосіб життя»;

- метод порівняння дозволив з'ясувати складові способу життя; метод аналізу та синтезу використано при порівнянні теоретичних підходів до питань способу життя та при аналізі способу життя сільської та міської молоді Дніпропетровщини;

- історичний метод був використаний для вивчення історії становлення поняття «спосіб життя»;

- структурно-функціональний метод допоміг з'ясувати зміни в підходах

вивчення поняття «спосіб життя»;

- метод класифікації було застосовано при розробці «Класифікації категорій, що входять в поняття спосіб життя»;

емпіричні:

- метод анкетування дозволив виявити вплив соціально-географічних факторів на формування способу життя населення Дніпропетровської області;

- картографічний метод та його різновиди став основою для складання карт, таблиць та діаграм, створення карт за допомогою графічних редакторів Windows;

- метод узагальнення дозволив зробити висновки з теми дослідження та узагальнити матеріал.

Інформаційною базою дослідження стали статистичні та аналітичні документи:

Матеріали офіційного сайту Gov.ua, офіційної статистики ООН, Управління державної статистики в 22 районах Дніпропетровської області, а також журнали, газети, публікації, інформаційні ресурси, Інтернет, які знаходяться у вільному доступі. Були широко використані публікації переважно вітчизняних авторів.

Практичне значення одержаних результатів. Результати роботи можуть бути використані в регіональних стратегіях з молодіжної політики, в програмах підтримки молоді сільської місцевості. Матеріали дослідження можуть знайти застосування в навчальному процесі освітніх установ вищої і середньої освіти природничо-географічного профілю.

Апробація результатів дослідження. Результати магістерської роботи висвітлені в:

- тезах «Соціально-географічні фактори формування способу життя молоді на прикладі Дніпропетровської області», представлених у матеріалах I Всеукраїнської науково-методичної інтернет-конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «ІТМ*плюс-2020» (м. Суми, 2020);

- участь у II турі Всеукраїнського конкурсу студентський робіт за спеціальності «Географія» серед студентів закладів вищої освіти III-IV рівнів акредитації (Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка)

Структура роботи: робота складається з вступу, двох розділів, висновків до розділів, висновків, списку використаної літератури та джерел (54), а також додатків (2).

Загальний обсяг магістерської роботи – 69 сторінок. Він включає таблиць – 4, рисунків – 13. Додатки вміщують 1 таблицю та 1 анкету.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ СПОБОБУ ЖИТТЯ В ГЕОГРАФІЇ

1.1. Спосіб життя та його складові. Відображення способу життя в географії

У науковій літературі термін «спосіб життя» набув широкого поширення з 60-80-х років ХХ століття як соціологічна категорія, що характеризує сукупність типових видів, способів і соціальних механізмів життєдіяльності індивідів, соціальних груп і суспільства в цілому в єдності з умовами життя і соціально-економічним розвитком суспільства. У Радянському енциклопедичному словнику дається наступна трактовка поняття «спосіб життя»: «Спосіб життя характеризує особливості повсякденного життя людей, охоплює працю, побут, форми використання вільного часу, задоволення матеріальних і духовних потреб, участі в політичному і громадському житті, норми і правила поведінки людей» [30]. Подібне визначення дається С. С. Вишневським, Г. Є. Глезерманом і М. Н. Руткевичем: «Сукупність істотних рис, що характеризують діяльність народів, класів, соціальних груп, особистостей певної суспільно-економічної формації в єдності форм і умов життєдіяльності людей» [9, с. 23]. Дані трактування були підпорядковані в основному ідеології того часу.

Дослідники періоду 90-х А. А. Возьмітель, О. Г. Здравомислов, Н. А. Щитова пов'язують спосіб життя не тільки з суспільно-економічним станом, але і з історичною епохою, цивілізацією, країною проживання і т.д., розширюючи його зміст. При цьому за змістом поняття «спосіб життя» наближається до визначень культури і цивілізації, в цьому трактуванні формуються уявлення про американський, радянський, мусульманський чи європейський спосіб життя. Спосіб життя виступає соціокультурним явищем, парадигмою людського існування, своєрідною концентрованою

системою життєдіяльності, що відображає історичний досвід, сформовані цінності і способи ставлення до світу в рамках конкретного людського співтовариства [8].

Аналіз робіт зарубіжних дослідників виявив значний інтерес до проблематики способу життя, це роботи А. Гідденса «Сучасність і самоідентичність» і Г. Спаргарена «Спосіб життя, споживання і середовище», в яких наголошується, що навколишнє соціальне і економічне середовище може обмежувати параметри способу життя, так як не всі можливості можуть бути доступні [47, 53].

Інші зарубіжні автори також підкреслюють взаємодію самого суб'єкта (його особистих якостей) і особливостей навколишнього його соціального середовища [45, 46, 48].

Незважаючи на різні трактування і підходи до поняття, в них присутні загальні риси: складна система взаємопов'язаних елементів; системний характер діяльності людини, формування стійких зв'язків з відпочинком, побутом, переміщеннями, звичками, формами поведінки; деякі визначення підкреслюють зв'язок способу життя з конкретним природним, культурно-історичним та соціально-економічним середовищем.

Таким чином, спосіб життя (СЖ) - складна система відносин людини з навколишнім середовищем, що володіє характерним набором взаємодіючих основних елементів: повторюваного способу життєдіяльності людини і компонентів природного, історичного, економічного, соціального та культурного середовища, в яких ця діяльність здійснюється.

Також в літературі, крім трактування поняття, існує проблема визначення, взаємозв'язку і взаємозалежності категорій: спосіб життя, рівень життя, якість життя, стиль і уклад життя. Різні автори, в залежності від мети свого дослідження, по-своєму трактують зміст даних категорій, часто замінюючи одне іншим або включаючи одне в інше (Таблиця 1.1).

Таблиця 1.1.

«Характеристика категорій, що входять в поняття «спосіб життя»»

[Складено автором за джерелами: 9, 21, 34, 36, 43]

Категорія	Визначення	Показники
«Спосіб життя»	Сукупність істотних рис, що характеризують діяльність народів, класів, соціальних груп, особистостей певної суспільно-економічної формації в єдності форм і умов життєдіяльності людей.	Потреби, інтереси, мотиви, які спонукають до життєдіяльності; ментальність, воля та інші здібності; види життєдіяльності (сімейно-побутова, трудова, політична і т.п.)
«Рівень життя»	Рівень життя (рівень добробуту) – рівень матеріального благополуччя, що характеризується обсягом реальних доходів на душу населення і відповідним об'ємом споживання.	Величина душевного доходу, кількість і якість споживаних людиною благ і послуг, що реалізують потреби індивіда в харчуванні, одязі, житлі, підтримці здоров'я, в задоволенні інших матеріальних і духовних запитів.
«Якість життя»	Комплексна характеристика задоволення матеріальних і культурних потреб людей, умов життєдіяльності, що склались, вільного розвитку окремої людини і суспільства в цілому.	Включає показники комфорту і безпеки існування, стабільність середі існування і житла, рівня добробуту, доступність освіти і культури, ефективність сфери медичного обслуговування та ін.
«Уклад життя»	Сукупність норм, правил та інших регламентів, у тому числі розпорядку, що формують, які зберігали і, що склався на основі узаконених положень і загальноприйнятих традицій в суспільстві.	Характер економіки, соціальних відносин, провідних ідеологій, політичної системи і т.п. Найважливіше значення має тут також показник урбанізації (співвідношення міського і сільського населення).
«Стиль життя»	Сукупність цінностей і норм, якими індивід постійно керується у своїй поведінці. Стиль життя засвоюється головним чином в процесі наслідування іншим і слідування традиціям, в результаті майже невідчутного, але тим більш ефективного тиску того середовища, в якому діє індивід.	Особливості індивідуальної організації прийомів і навичок трудової діяльності, ритм праці та відпочинку, впорядкованість відносин, повсякденна поведінка, моральне обличчя.

Багато авторів відзначають, що спосіб життя володіє певною структурою, в якій розрізняється кілька елементів або блоків, що

відображають основні сфери життєдіяльності людей: трудову діяльність, умови побуту, участь у громадському та культурному житті. Спосіб життя залежить від типу соціального суб'єкта, яким може бути індивід (особистість), соціальна спільність (клас, нація), суспільство і людство на різних етапах свого розвитку [15].

Для способу життя індивіда характерні: сукупність певних потреб, інтересів, мотивів, які спонукають його до життєдіяльності; ментальність, воля та інші здібності; види життєдіяльності (сімейно-побутова, трудова, політична і т.п.).

На другому щаблі розташовується спосіб життя соціальної спільності (класу, етносу, нації, групи етносів), яка включає загальні цілі, інтереси, потреби, сукупність форм життєдіяльності і відповідних їм інститутів, характерних для даної соціальної спільності, типовий індивідуальний спосіб життя. Схожість способу життя у соціальних груп є важливим критерієм їх інтеграції в цю спільність і важливою ознакою цієї інтеграції.

На вищому щаблі розташовується спосіб життя товариств, ще більш складний за своєю структурою, ніж образи життя попередніх суб'єктів. Перш за все, він включає в себе загальні для даного суспільства потреби, інтереси, цілі, зафіксовані в ідеології. У нього входять типові форми життєдіяльності утворюють дане суспільство (страт, класів, етносів) і їх інститутів [37, с. 311].

Вивчення особливостей населення і, зокрема його способу життя, практично завжди простежувалося в географічних дослідженнях. Залежно від історичного розвитку суспільства перед географами ставилися різні завдання: від описового характеру способу життя населення різних країн до сучасних досліджень параметрів способу, рівня, стилю, якості і стандарту життя.

Комплексних робіт, в яких спосіб життя досліджується як системне поняття обмежена кількість. Одне з перших великомасштабних досліджень було виконано в 1980-і роки в Естонії: опитування включало 611 питань і

проводилося за всіма типами населених пунктів, в результаті було проаналізовано 1600 вимірюваних ознак [31].

Отже, з урахуванням територіальних аспектів, виділяють наступні властивості категорії «спосіб життя», на які робиться акцент в соціально-економічній географії:

1. СЖ населення визначається на основі інтегральної оцінки якості середовища життєдіяльності з урахуванням специфіки відносин населення з територією (наприклад, сільська і міська) і різних показників СЖ територіальної спільності людей, залежних від місця проживання.

2. СЖ населення трактується з позицій комплексного та системного підходу на різних соціально-ієрархічних рівнях і враховує, крім різноманітних життєвих цінностей, територіальні відмінності в СЖ локальних спільнот [15, с.10].

При дослідженні СЖ географи аналізують середовище життя, територію проживання населення (об'єкт дослідження) з її певними кількісними та якісними характеристиками. Населення живе і діє в певному життєвому просторі, в його межах реалізуються всі основні потреби і способи життєдіяльності даного суб'єкта. Безпосереднім носієм СЖ є суб'єкт СЖ - населення, представлене різними людськими спільнотами. Для територіальної спільності об'єднуючим ознакою є спільне проживання людей на певних ділянках земної поверхні, що виділяються природним чином (спільність природних або етнічних умов) і в результаті впливу соціокультурних факторів (поселення) і штучно (адміністративні кордони).

Особливість географічних досліджень полягає в складності об'єктивної оцінки показників СЖ населення і неможливості створення універсальної класифікації системи показників. Одні при дослідженні СЖ беруть за основу кілька показників. Інші автори виділяють основні сфери життєдіяльності людей: праця, побут, громадська та культурне життя. Специфіка і складність географічного дослідження в тому, що різноманітні показники необхідно

висловити в одній системі виміру. Таким чином, в сучасних географічних роботах можна виділити групу індикаторів, які враховують середовище життєдіяльності, якість населення, якість діяльності і такі поняття, як територіальна ідентичність, рухливість і адаптація до нового середовища життєдіяльності в розширеному трактуванні СЖ [15, с.10].

Проаналізувавши роботи Дмитрієвої Ю. М., Івіна А. А., Ярчук А. В. можна стверджувати, що практично всі географічні дослідження СЖ і його компонентів здійснюються по ряду напрямків:

1. Дослідження середовища життя: вивчення умов, впливу природно-екологічних, економічних, соціологічних чинників і фактору розвиненості інфраструктури (мережі життєзабезпечення); трансформації середовища життя під впливом діяльності людини і впливу середовища на спосіб життя і його складові частини;

2. Дослідження показників якості населення : демографічні показники, здоров'я і рівень освіти;

3. Аналіз географічних особливостей різних видів діяльності : трудової (навчальної), дозвілля, побутової, духовно-культурної та суспільно-політичної;

4. Дослідження процесів територіальної диференціації ідентичності, просторової поведінки, рухливості і територіальних переваг населення в зв'язку з розвитком системи потреб, можливої адаптації до нового середовища життєдіяльності.

Таким чином, можемо стверджувати, що спосіб життя - складна система відносин людини з навколишнім середовищем, що володіє характерним набором взаємодіючих основних елементів: повторюваного способу життєдіяльності людини і компонентів природного, історичного, економічного, соціального та культурного середовища, в яких ця діяльність здійснюється. Для способу життя індивіда характерні: сукупність певних потреб, інтересів, мотивів, які спонукають його до життєдіяльності; ментальність, воля та інші здібності; види життєдіяльності.

Було виявлено, що спосіб життя залежить від типу соціального суб'єкта, яким може бути індивід (особистість), соціальна спільність (клас, нація), суспільство і людство на різних етапах свого розвитку.

1.2. Специфіка міського та сільського способів життя населення. Молодь як особлива група населення

Проблеми специфіки міського і сільського населення, вплив соціально-економічних функцій поселень різних типів, риси способу життя в них досліджувалися у багатьох роботах. Аналіз географічних робіт показує відмінні соціально-економічні особливості міських і сільських територій. Цей показник об'єктивно відображає сумарну дію цілого ряду чинників на специфіку СЖ населення (Таблиця 1.2). Також враховується густота населення, яка є визначальним фактором для соціально-економічних параметрів середовища життєдіяльності. У міру збільшення густоти, поселення практично переходять на наступний рівень з розвитку сфер життєдіяльності людини. Чисельність населення, ступінь його стабільності, характер природного і механічного руху населення, виступають першим критерієм у системі дослідження специфіки міського та сільського середовища [18].

Таблиця 1.2.

«Порівняння соціально-економічних факторів міських та сільських поселень» [Складено автором за джерелами: 10, 22, 26]

Міські (включаючи СМТ)	Сільські
<i>Функціональна типологія поселення</i>	
З переважанням економічної функції: транспортної (порти, залізничні вузли); промислової (добувної і (або) обробної спрямованості); торгово-виробничої.	Сільськогосподарські: землеробські і (або) тваринницькі

Продовж. табл. 1.2.

З переважанням неекономічної функції: військові; культурні; рекреаційні; адміністративно-політичні; міста - курорти; наукові та науково-виробничі.	Несільськогосподарські: лісозаготівельні, транспортні, селища нафтовиків, фахівців з видобутку корисних копалин; обслуговування транспорту, експлуатація рекреаційних ресурсів
Поліфункціональні: декілька перерахованих функцій мають містоутворююче значення (столиці, крайові і обласні центри, великі міста).	Аграрно-індустріальні;
<i>Особливості трудової діяльності</i>	
Різноманіття форм і способів життєдіяльності; мобільність, установка на можливість зміни професії та статусу; готовність до перепрофілювання	Обмежені можливості для трудової мобільності; більш важкі умови праці, підпорядкованість циклам року; Стабільний склад, професійна диференціація жителів слабка
<i>Характеристика населення і особливості спілкування</i>	
Численні соціальні верстви і професійні групи, які мають найрізноманітніші ціннісні орієнтації і стилі життя. Широкий вибір соціальних взаємодій, кола і груп спілкування, системи цінностей, стилю життя; різноманітні можливості для самореалізації	Нечисленність контактів, тісні родинні і сусідські зв'язки (чим менше поселення, тим всеосяжність спілкування вища)
<i>Забезпеченість об'єктами інфраструктури</i>	
Достатня забезпеченість об'єктами інфраструктури	Слабка забезпеченість інфраструктури
<i>Особливості побуту</i>	
Більш комфортні умови	Часто відсутність централізованого опалення, водопостачання та зручностей
<i>Проведення дозвілля</i>	
Широкий вибір форм і місць проведення дозвілля	Набір занять в вільний час обмежений
<i>Відмінні риси способу життя</i>	
Активність способу життя, більший обсяг вражень, різного роду інформація	Пасивність способу життя, ритм життя розмірений

Багато дослідників відзначають тенденцію зближення міського і сільського способу життя населення, характерного більше для розвинених передмість або великих сільських поселень, чому сприяють механізація і автоматизація виробничих процесів, впровадження нових технологій, комп'ютеризація, доступність для селян міських благ.

Дослідження молоді як особливої соціально-демографічної групи є

особливо значущими, так як ця група найбільш економічно активна, міграційно рухлива, має відмінні ціннісні орієнтири, політичні погляди і пріоритети. Механізм включення молоді в розвиток території є одним з головних завдань будь-якої держави. У зв'язку з цим виникає необхідність аналізу соціальної поведінки молоді, збору достовірної інформації про її життєдіяльність, потреби та інтереси.

У вітчизняній науці переважають соціально-філософський і культурно-історичний підходи до вивчення молоді, вивчаються проблеми соціалізації молоді, соціального становища, реалізації можливостей і мобільності різних статусних груп, що залежать від комплексу умов зовнішнього середовища. Однією з цікавих зарубіжних робіт є книга С. Майлса «Спосіб життя молоді в світі, що змінюється». Автор акцентує увагу, що зміна способу життя є основним засобом вирішення багатьох проблем молодих людей, також робиться акцент на те, що дана вікова група найбільш пристосована до соціальних змін [51, с. 35].

З одного боку, молодь виконує важливі соціальні функції для соціально-територіального середовища, а з іншого, саме середовище впливає на життєдіяльність даної групи. Луценко Ю. В. зазначає, що важливу роль у формуванні, становленні «молодої особистості» відіграє місцевість, в якій вона розвивається. «Ціннісні установки, культурні та дозвільні пристрасті молоді в мегаполісі значно відрізняються від малих і середніх міст та, тим більше, сільської місцевості. Мегаполіс відкриває перед молододу людиною широкі можливості в сфері освіти і дозвілля, що сприяє формуванню більш високих вимог, в тому числі і до себе» [24, с. 130].

Одне з перших визначень молоді було дано у 1968 році В. Т. Лисовським: «Молодь - покоління людей, що проходять стадію соціалізації, засвоюють, а в більш зрілому віці вже засвоїли, освітні, професійні, культурні та інші соціальні функції; в залежності від конкретних історичних умов вікові критерії молоді можуть коливатися від 16 до 30 років» [23, с. 32].

Серед дослідників немає єдиної точки зору у визначенні вікових рамок для молоді: в середовищі вчених прийнято вважати максимальний інтервал молодості - 13-35 років, з урахуванням позицій ООН - інтервал 15-24, а в ЄС - 18-40 років [33]. Згідно закону в Україні молоддю прийнято вважати людей віком 14-35 років [17].

Автори також виділяють різні характеристики молоді, вона, як правило, більш освічена, володіє новими професіями, є носієм нового СЖ і соціального динамізму. Особливості молоді на сучасному етапі визначаються не тільки здатністю наслідувати і відтворювати сформовану соціальну структуру суспільних відносин, але і брати участь в її активному вдосконаленні і перетворенні. Унікальними соціальними особливостями молоді також є територіальна рухливість, яка в 5 разів вище, ніж в інших вікових групах населення; культурно-інтелектуальна та інформаційна мобільність; найбільш активне споживання новітнього наукового знання.

Молодь - найбільш мобільна частина населення, її міграційні настрої фактично виступають «індикатором» розвитку території. Звичайно, молодіжна міграція є частиною загальних міграційних процесів, характеризується тими ж причинами, але їй притаманні особливості [15, с.15]:

1) Молодь в більшості випадків переїжджає в місця з найкращими умовами проживання, міграційні втрати молоді вказують на негативні економічні та соціальні процеси в цьому середовищі, що не задовольняють потребам даної групи.

2) Для молоді частіше, ніж для дорослого покоління, характерна нелегальна міграція.

3) В даний час для молодіжної міграції характерні процеси фемінізації. Саме молоді активні жінки частіше стають ініціатором зміни місця проживання, «захоплюючи» з собою партнера і дітей.

Фактори міграційної рухливості молоді можуть бути досить складними і різноманітними, однак, в більшості випадків основними причинами є

демографічні, соціальні та економічні (низькі заробітки, відсутність роботи, незадоволеність побутовими умовами). Причини і масштаби молодіжної міграції різні, але рух молодіжної групи відбувається на всіх ранги поселень: в мегаполіси - з великих міст, в великі - з середніх і малих, з сільських - в міські, з дрібних сільських - в великі розвинені села [46].

У дослідженнях слід враховувати нерівномірність розміщення населення по території України, що накладає відбиток на показники чисельності молоді. Зниження чисельності молоді пояснюється міграційними потоками, що мають протягом останнього десятиліття стійкий напрямок в Європу.

Таким чином, молодь як об'єкт дослідження, актуальна для багатьох напрямків в області демографії, соціології, географії. У роботах частіше розкривається одна зі сторін життя молоді: економічний статус, захоплення субкультурами, рівень злочинності і т.д. Географічних робіт з комплексним вивченням молоді, включаючи параметри якості життя, на локальному рівні практично немає. Мало уваги приділяється диференціації суспільства: не тільки за віковим критерієм, але також і економічним статусом, потребах в самореалізації, територіальній рухливості, пристосовності до змін в суспільстві.

Висновки до розділу 1

Спосіб життя - складна система відносин людини з навколишнім середовищем, що володіє характерним набором взаємодіючих основних елементів: повторюваного способу життєдіяльності людини і компонентів природного, історичного, економічного, соціального та культурного середовища, в яких ця діяльність здійснюється. Було виявлено, що спосіб життя залежить від типу соціального суб'єкта, яким може бути індивід (особистість), соціальна спільність (клас, нація), суспільство і

людство на різних етапах свого розвитку. В соціально-економічній географії виокремлюються певні властивості категорії СЖ та напрямки його дослідження.

Проблеми специфіки міського і сільського населення, вплив соціально-економічних функцій поселень різних типів, риси способу життя в них досліджувалися у багатьох роботах. Багато дослідників відзначають тенденцію зближення міського і сільського способу життя населення, характерного більше для розвинених передмість або великих сільських поселень, чому сприяють механізація і автоматизація виробничих процесів, впровадження нових технологій, комп'ютеризація, доступність для селян міських благ.

Дослідження молоді як особливої соціально-демографічної групи є особливо значущими, так як ця група найбільш економічно активна, міграційно рухлива, має відмінні ціннісні орієнтири, політичні погляди і пріоритети. Механізм включення молоді в розвиток території є одним з головних завдань будь-якої держави. У зв'язку з цим виникає необхідність аналізу соціальної поведінки молоді, збору достовірної інформації про її життєдіяльність, потреби та інтереси.

РОЗДІЛ 2. СОЦІАЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ СПОСОБУ ЖИТТЯ МОЛОДІ НА ПРИКЛАДІ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1 Оцінка соціально-географічних факторів способу життя молоді Дніпропетровської області

Індикаторами способу життя виступають природно-екологічні та соціально-економічні фактори; демографічні показники; розвиненість інфраструктури; показники здоров'я і рівень освіти (Рис. 2.1) [15].

Рис. 2.1. Соціально-географічні фактори способу життя (складено автором за Ю.М. Дмитрієвою) [15]

Природно-екологічні фактори

Територія області становить 31,92 тис. км², що відповідає 5,3 % території країни. Адміністративний центр області - місто Дніпро розташоване на обох берегах Дніпра та його притоки Самари.

Область поділена на 7 адміністративних районів: Дніпровський, Кам'янський, Криворізький, Нікопольський, Новомосковський, Павлоградський, Синельниківський. Включає 86 громад, 20 міст (з них 13 – обласного значення), 46 селищ міського типу та 1435 сіл. Міських

територіальних громад – 20, сільських територіальних громад – 41, селищних територіальних громад – 25. Населення області на 2021 рік складає 3 142 тис. осіб, з них в міській місцевості проживає 2 642 тис. (84 %), в сільській – 508 тис. (16 %). Молоді віком 14-35 в міській місцевості по області – 746 328 осіб, в сільській місцевості – 201 812 осіб [14].

Регіон розташований у степовій зоні України. Територія переважно рівнинна. На заході області розташована Дніпровська височина (висота до 209 м). Південно-східна його частина включає відроги Азовської височини (до 211 м). Центральну частину займає Наддніпрянська низовина, яка на півдні переходить у Чорне море. З північного заходу на південний схід регіон перетинає річку Дніпро, до басейну якої належать його притоки - Оріл, Самара з Вовчою, Мокра Сура, Базавлук, Інгулець із Саксаганню та інші.

Дніпропетровська область розташована у зоні помірних широт. Клімат регіону помірно-континентальний. В цілому для нього характерні відносно прохолодні зими та жарке літо. Щорічно кількість опадів зростає з 400-430 мм на півдні до 450-490 мм на півночі. Кількість сонячних днів в середньому становить 240 днів на рік. Маючи в своєму розпорядженні різноманітні та важливі природні ресурси, область є однією з найбагатших в Україні. Майже на всій території області переважають родючі чорноземи. Розгалужена система водопостачання дозволяє здійснювати інтенсивне землеробство [2].

Соціально-економічні фактори

Дніпропетровська область характеризується потужним промисловим та науковим потенціалом, екстенсивним сільським господарством, вигідним економіко-географічним положенням, високим рівнем розвитку транспорту та зв'язку.

Дніпропетровська область – регіон з потужною диверсифікованою економікою, що забезпечує стабільне зростання ВРП як джерела наповнення регіонального та національного бюджетів і зростання бюджету розвитку області та територій, а також високий рівень доходів населення. Дніпропетровська область посідає друге місце серед двадцяти семи регіонів

України за загальною чисельністю населення та за ВРП на особу, і третє – за внеском до валового внутрішнього продукту України.

Проведений аналіз за даними Державного комітету статистики показав, що валовий регіональний продукт Дніпропетровської області за період 2012-2021 рр. повністю відбивав тенденції зміни валового внутрішнього продукту України на цьому ж проміжку часу. Це свідчить про те, що результат діяльності Дніпропетровської області є вагомим внеском в ефективність економіки всієї країни [7].

На території області розвинуті видобувна та обробна галузі промисловості, а саме: видобуток бурого вугілля, залізної, марганцевої, титанової, уранової руди, а також нікелю та кобальту. Переробна промисловість представлена підприємствами машинобудування, металургії, хімічної, будівельної, харчової, текстильної галузей. Одним з головних галузей економіки в області виділяється металургійний комплекс, саме він є головним постачальником валюти як в області, так і в державі. Головні металургійні підприємства області («АрселорМіттал Кривий Ріг», «Інтерпайп») виробляють високоякісну сталь та конкурентоспроможний прокат, а також мають прямий і зворотний зв'язок енергетика, вуглевидобуток, машинобудування, будівництво, фінансова сфера тощо.

Демографічні показники

Населення області на 2021 рік складає 3 142 тис. осіб, з них в міській місцевості проживає 2 642 тис. (84 %), в сільській – 508 тис. (16 %). Молоді віком 14-35 в міській місцевості по області – 746 328 осіб, в сільській місцевості – 201 812 осіб. Населення у віці 0-14 років 481 тис. (247 тис. чоловіків, 233 тис. жінок), 15-64 роки 2 109 тис. (1 009 тис. чоловіків, 1 100 жінок), більше 65 років 548 тис. (177 тис. чоловіків, 371 тис. жінок).

Середній вік населення 41,8 років (у чоловіків – 38,6, у жінок – 44,4 роки). Народжуваність складає на 1000 осіб - 7,8 народжених. Сумарний коефіцієнт на одну жінку 1,198 дитини. Смертність на 1000 осіб - 16,3 померлих. Загальний приріст від'ємний (-11), в цьому числі природний

приріст (-10,8), а міграційний приріст (-0,2).

Кількість зареєстрованих шлюбів 20 187, розірваних – 13 115. На території області проживають представники понад 30 національностей [11].

Розвиненість інфраструктури

Забезпеченість об'єктами інфраструктури значно впливає на показники СЖ населення міських і сільських територій. При цьому в показники інфраструктури зазвичай включають забезпеченість лікарями, благоустрій доріг, забезпеченість житлом, благоустрій житлового фонду та ін.

Значущим показником СЖ міста і села є житлові умови, які диференційовані по території області. Більшість міських жителів (80%) живуть в окремих квартирах, в сільській місцевості переважає проживання в індивідуальних будинках (48,5%). Приватний сектор також розвинений в містах. Індикатор питомої ваги площі, обладнаної водопостачанням, каналізацією, опаленням, гарячим водопостачанням і газом значно диференційований як в розрізі міст, так і по селищам. З тенденцією приміського будівництва та індивідуальною модернізацією приватного сектора в сільській місцевості ступінь благоустрою зростає, однак відставання за цим показником ще значне [2].

Показники здоров'я

На стан системи охорони здоров'я систематично впливають фактори, що формують її сучасний рівень розвитку. Неусвідомлення та несприйняття цінності здоров'я людини суттєво гальмує прогресивні світові тенденції більш ефективного та суспільно корисного використання цього ресурсу. На здоров'я населення впливають також якість і доступність медичних послуг, ефективність та динамічність, відповідність реальним потребам громадян.

На Дніпропетровщині все ще стабільною тенденцією залишається недостатня якість життя населення, значна частина якого, знаходиться за межею бідності (що означає низьку купівельну спроможність, і, як наслідок, неможливість забезпечити себе якісними умовами життя, харчування, охорони здоров'я, ліками) та високий рівень розповсюдженості хвороб, що

вимагає вироблення принципово іншого стратегічного підходу до регулювання питання збереження здоров'я нації [2].

На даний момент найбільш поширеними хворобами серед населення є хвороби:

- органів дихання;
- системи кровообігу;
- сечостатевої системи;
- кістково-м'язової системи;
- шкіри.

Рівень освіти

На території Дніпропетровської області у 2021/2022 навчальному році офіційно функціонує:

- 1) 981 дошкільних навчальних закладів різних типів та форм власності, в яких виховується приблизно 104 тис. дітей;
- 2) 862 загальноосвітніх навчальних закладів, в яких навчається 342,0 тис. учнів;
- 3) 58 професійно-технічних навчальних закладів, в яких освіту отримує 21,9 тис. учнів;
- 3) 51 заклад вищої освіти, в яких проходить навчання 82,6 тис. студентів [27].

На території області широко впроваджується неперервна освіта, яка має на меті інноваційний підхід для підвищення кваліфікації і підготовки працівників різних галузей. Починаючи з дошкільного рівня, який покликаний закласти виховну основу для формування цінностей, звичок та моральних орієнтирів громадян у молодшому віці, ситуація в галузі демонструє низку традиційних тенденцій Дніпропетровської області, що визначають майбутнє освіти [2].

Таким чином, природно-екологічні, соціально-економічні фактори, демографічні показники, розвиненість інфраструктури, показники здоров'я і рівень освіти є основними факторами, що впливають на спосіб життя молоді.

2.2 Чисельність та розміщення міського і сільського населення. Молодь в структурі населення Дніпропетровської області

Люди стають епіцентром людського прогресу, тому що людський розвиток є не лише ключовою метою, а й найбільшим важливим детермінантом і чинником соціального й економічного розвитку. Населення є суб'єктом і водночас головною рушійною силою всього суспільного розвитку, а сучасні параметри його відтворення виступають тією базисною детермінантою, від якої залежать як темпи та пропорції економічного поступу, так і можливості та пріоритети людського розвитку в країні [38].

Водночас певні демографічні показники можна розглядати і як кінцеві критерії-індикатори результативності розвитку – як власне соціально-економічного, так і людського. До таких, у першу чергу, відносяться показники народжуваності та смертності. Показники народжуваності, як характеристика людського розвитку, акумулюють у собі вплив чи не найбільш широкого кола чинників людської життєдіяльності – соціально-психологічних, економічних, соціально-культурних та багатьох інших – і віддзеркалює можливості самореалізації особистості в одній із найважливіших сфер людського буття – у царині материнства/батьківства. Показники смертності (тривалості життя, ймовірність дожиття) також є інтегрованою характеристикою умов, у яких проходить життя та розвиток людини. Вони акумулюють у собі вплив стану медичного та соціального благополуччя у країні, умов праці, екологічної ситуації тощо [38].

Населення області на 2021 рік складає 3 142 тис. осіб, з них в міській місцевості проживає 2 642 тис. (84 %), в сільській – 508 тис. (16 %). Молоді віком 14-35 в міській місцевості по області – 746 328 осіб, в сільській місцевості – 201 812 осіб (Таблиця 2.1). Населення у віці 0-14 років 481 тис. (247 тис. чоловіків, 233 тис. жінок), 15-64 роки 2 109 тис. (1 009 тис. чоловіків, 1 100 жінок), більше 65 років 548 тис. (177 тис. чоловіків, 371 тис. жінок). Розподіл міського та сільського населення у віці 14-35 за районами

також різноманітний. Найбільше міської молоді - Дніпровський та Криворізький райони, найменше – Новомосковський, Павлоградський, Синельниківський райони (Рис. 2.2). Найбільше сільської молоді - Дніпровський та Криворізький райони, найменше - Кам'янський, Нікопольський, Павлоградський райони (Рис. 2.3).

Таблиця 2.1.

«Розподіл міської та сільської молоді Дніпропетровської області за районами, 2021» [Складено автором за джерелом 14]

Район	Всього	Міське населення	Сільське населення	Міська молодь	Сільська молодь
Дніпровський	1 170 525	1 050 870	108 432	316 409	45 313
Кам'янський	434 898	370 276	59 790	77 260	23 243
Криворізький	764 916	660 279	95 388	215 684	36 803
Нікопольський	259 040	206 041	49 464	56 640	19 541
Новомосковський	170 496	105 831	63 444	19 899	26 940
Павлоградський	171 485	132 530	36 979	33 216	14 440
Синельниківський	205 618	116 267	86 444	27 220	35 532

Рис. 2.2. Розподіл міської молоді Дніпропетровської області по районах (станом на 2021 р.) [Складено автором за джерелом 14]

Рис. 2.3. Розподіл сільської молоді Дніпропетровської області по районах 2021 р.) [Складено автором за джерелом 14]

Дніпропетровська область за чисельністю наявного населення на у 3 142 тис. осіб посідає 2 місце серед адміністративно-територіальних одиниць України. Її територія дорівнює 31,92 тис. км². Щільність населення – 101,2 особи на 1 км². Серед населення області постійно превалює міське населення (2 642 тис.) над сільським (508 тис.) (Рис. 2.4). А в гендерному розрізі – жінки, так на 1 000 чоловіків припадає 1 189 жінок, хоча при народженні на 100 дівчат народжується 105 хлопчиків (Рис. 2.5).

Міграційний приріст у 2021 р. відбувся за рахунок зовнішньої міграції, а саме міжрегіональної (23 867 особи) та міждержавної (264) міграції за міським типом поселень. Міграційний приріст у м. Дніпро склав 299,2 особи на 1 000 наявного населення. Починаючи з 1992 р. у Дніпропетровській області, як і в цілому по Україні, відбувається природне скорочення наявного населення. Але в міграційному плані Дніпропетровська область є дуже привабливою, як в розрізі міських поселень так і в сільській місцевості.

Рис. 2.4. Співвідношення населення за типом місцевості на 2021 р., %
[Складено автором за джерелом 2]

Рис. 2.5. Співвідношення населення за статтю на 2021 р., % [Складено автором за джерелом 2]

Найбільше міграційне скорочення за абсолютним значенням припадає на м. Кривий Ріг (-1 749 осіб), а в перерахунку на 1 000 наявного населення це м. Жовті Води (-79,6). Міграційний приріст взагалі в 2021 складає (-0,2) на 1000 осіб наявного населення. В розрізі вікових груп складає: 0 – 15 років – 2 522 особи, 16 – 59 років – 13 осіб та у віці 60 і понад – 8 169 осіб.

Природне скорочення населення Дніпропетровської області

відбувається з 1992 року, а у 2016 – 2021 рр. ще і суттєво скоротилася кількість народжених порівняно з кількістю смертей (Рис. 2.6). Природний приріст в 2021 складає (-10,8) на 1000 осіб наявного населення. На 1 000 осіб наявного населення кількість смертей в 1,86 рази перевищує народженість (15,8 проти 8,5). Смертність перевищує народжуваність, так як в загальній чисельності постійного населення над віковою групою «0 – 15» превалює вікова група «60 і понад». На 1 000 осіб постійного населення у віці 16 – 59 років загальне навантаження складає 659 осіб, з них у віці 0 – 15 років – 272 особи та у віці 60 років і понад – 387 осіб (Рис. 2.7) [2].

Середній вік населення поступово збільшується і вже склав – 41,8 р., а саме: чоловіків – 38,6 р., жінок – 44,4 р. Середня очікувана тривалість життя при народженні для обох статей у 2021 р. склала – 71,07, а саме: у чоловіків – 65,88 та у жінок – 75,97. Різниця в тривалості життя між чоловіками та жінками складає майже 10 років.

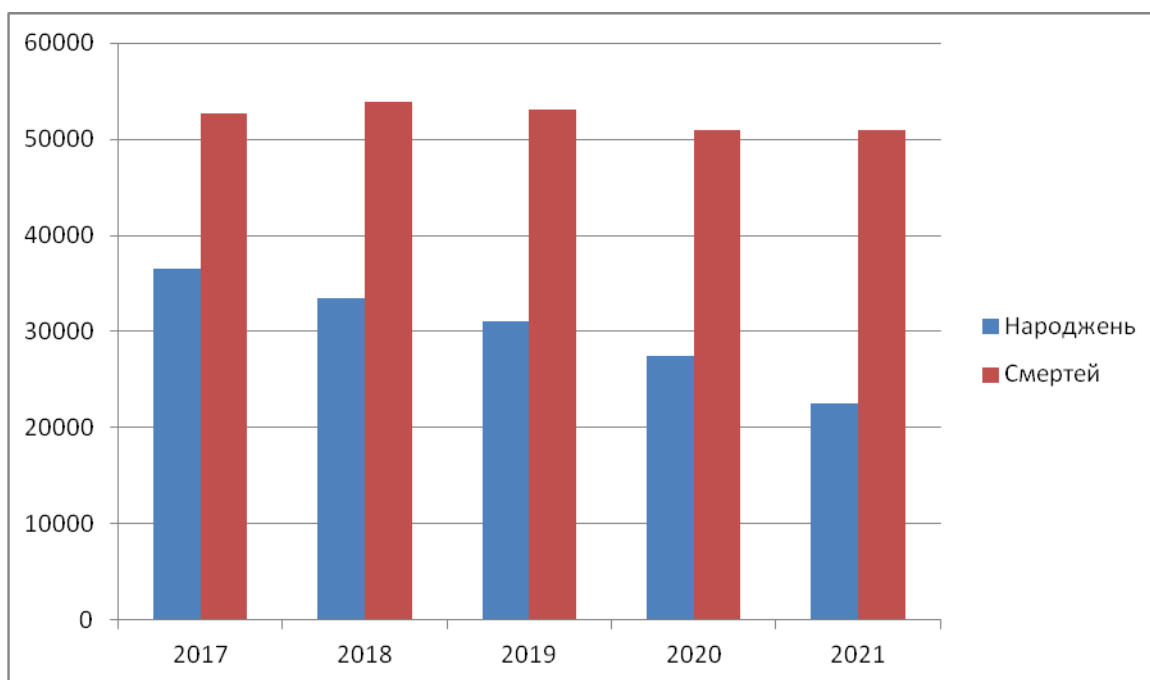

Рис. 2.6. Динаміка кількості народжених та смертей у Дніпропетровській області за 2017 – 2021 рр. [Складено автором за джерелом 2]

Рис. 2.7. Питома вага окремих вікових груп в загальній чисельності населення на 2021 р., % [Складено автором за джерелом 2]

Інститут сім'ї зберігає свою актуальність як для міських поселень так і для сільської місцевості. Кількість зареєстрованих шлюбів 20 187, розірваних – 13 115 [14].

Населення області на 2021 рік складає 3 142 тис. осіб, з них в міській місцевості проживає 2 642 тис. (84 %), в сільській – 508 тис. (16 %). Молоді віком 14-35 в міській місцевості по області – 746 328 осіб, в сільській місцевості – 201 812 осіб. Населення у віці 0-14 років 481 тис. (247 тис. чоловіків, 233 тис. жінок), 15-64 роки 2 109 тис. (1 009 тис. чоловіків, 1 100 жінок), більше 65 років 548 тис. (177 тис. чоловіків, 371 тис. жінок). Розподіл міського та сільського населення у віці 14-35 за районами також різноманітний.

2.3 Соціально-економічна характеристика способу життя молоді

Для соціально-географічного дослідження способу життя молоді обрані ключові територіальні об'єкти міських та сільських поселень, які відносяться

до семи районів області, різних за своїм географічним положенням і соціально-економічним статусом. Обрані для дослідження сільські та міські пункти мають різний статус по людинності (Таблиця 2.2.).

Таблиця 2.2.

«Чисельність молоді у досліджуваних населених пунктах» [Складено автором за джерелом 32]

Населений пункт	Населення всього	Молодь	Респонденти
Криворізький район			
Кривий Ріг	612 750	196 324	76
Зеленодольськ	12 874	-	1
с. Андріївка	958	-	2
с.м.т Широке	9 783	3 627	5
с. Олександрія	410 осіб	-	5
С. Нововасилівка	444	-	1
Кам'янський район			
Кам'янське	229 794	94 238	4
Жовті Води	42 901	26 128	6
Вільногірськ	22 458	9 352	1
с. Діденкове	505	-	3
с. Ганнівка	587	-	1
с. Заполічки	309	-	1
с. Водяне	231	-	1
С. Івашинівка	777	-	5
С. Новозалісся	306	-	2
Дніпровський район			
Дніпро	980 948	280 948	23
С. Перше Травня	415	-	1
С. Іванівка	2 369	-	1
С. Кам'янка	92	-	1
С. Солоне	7487	-	7
С. Новоолександрівка	4502	-	5
Нікопольський район			
Нікополь	107 464	82 523	7
Павлоградський район			
Павлоград	103 073	45 152	4
С.м.т. Покровське	9 739	-	3
Новомосковський район			
Новомосковськ	70 230	31 384	2

Загальна кількість респондентів для оцінки впливу соціально-географічних факторів на спосіб життя міської та сільської молоді Дніпропетровської області склала 170 осіб. Задля виявлення факторів формування способу життя молоді, представникам була запропонована

анкета «Виявлення соціально-географічних характеристик способу життя молоді», в якій були різнопланові запитання, що відповідали соціально-географічним факторам способу життя (Додаток А).

При обробці даних по якісному критерію (відповіді на всі запитання) кількість респондентів склала:

- Криворізький район - 92 особи;
- Дніпровський район – 38 осіб;
- Кам'янський район – 24 особи;
- Нікопольський район – 7 осіб;
- Павлоградський район – 7 осіб;
- Новомосковський – 2 особи.

Синельниківський район нами був не опрацьований, у зв'язку з відсутністю бажаючих прийняти участь в опитуванні. Групи респондентів, вибрані для дослідження були віком 16-33 років, тобто відповідали віковій структурі молоді (14-35).

Опрацьовані результати анкети дають нам можливість спрогнозувати вплив різних соціально-географічних факторів на спосіб життя молоді сільської та міської місцевості (Додаток Б).

Оцінка природно-екологічних умов середовища

Для виявлення ступеня задоволеності середовищем життєдіяльності молоді було запропоновано відповісти на три запитання, які стосувались природно-екологічних умов проживання. Результати анкетування показали, що:

1) У Дніпровському районі *міська молодь* скоріше не задоволена природно-екологічними умовами, опитувані вважають, що і промислові викиди і вихлопні гази мають однаковий негативний вплив у місті, і звісно такі умови впливають на життєдіяльність міської молоді негативно. *Сільська молодь* переважно оцінили стан середовища як задовільний (53%), вважаючи що одним із основних забруднювачів навколишнього середовища сільської місцевості є вихлопні гази.

2) У Кам'янському районі більше 55% *міської молоді* вважає що ступінь сприятливості природно-екологічних умов проживання у районі їх швидше задовольняє, ніж ні, а основний вплив на негативну екологічну обстановку, на їхню думку, мають промислові викиди. Переважна більшість (66%) вважає що екологічний стан не впливає на їх життєдіяльність взагалі. *Сільську молодь* природно-екологічні умови теж швидше задовільняють, ніж ні. На думку респондентів (92%) найбільший тиск на екологічну ситуацію здійснює сільське господарство. Можна зробити висновок, що міська і сільська молодь Кам'янського району вважають що природно-екологічні умови на життєдіяльність молоді не впливають.

3) У Криворізькому районі *міську молодь* абсолютно (43%) та скоріше (42%) не задовільняє екологічний стан у місті. Дуже передбачуваним є результат про найбільший негативний вплив на екологічний стан саме з боку промисловості. Саме в цьому районі майже вся молодь вважає що на їхню життєдіяльність це впливає тільки негативно. *Сільська ж молодь* вважає що їх екологічний стан у нормі, проте найбільший вплив від вихлопних газів. Більшість вважають що природно-екологічний стан на них не впливає взагалі, а інші 50% притримуються думки що на них це впливає негативно.

4) У Нікопольському районі в опитуванні взяла участь тільки міська молодь з м. Нікополя. Опитування показало, що ступінь впливу природно-екологічних умов скоріше не задовільняє, на їхню думку найбільше на екологічний стан впливають вихлопні гази, а загалом така екологічна ситуація у районі на їх життєдіяльність впливає негативно. Більшість респондентів в м. Нікополь вважає, що природно-екологічна ситуація негативно впливає на їх життєдіяльність.

5) У Новомосковському районі в опитуванні взяли участь молодь з м. Новомосковськ. Природно-екологічні умови респондентів цього міста їх абсолютно не задовільняють, на їхню думку (100%) на стан середовища найбільший вплив має промисловість, що негативно впливає на їх життєдіяльність.

б) У Павлоградському районі опитування показало, що *міську молодь* скоріше не задовільняють природно-екологічні умови (50%), і такий стан головним чином пов'язаний з впливом вихлопних газів (75%). Щодо *сільської молоді*, то вони вважають, що їхній природно-екологічний стан місцевості відповідає нормі (66%), хоча більшість із них вважає що основними забруднювачами є вихлопні гази (100%). На думку більшості респондентів як міської і сільської молоді такі умови мають вплив як позитивний, так і негативний (66%).

Проаналізувавши анкети 170 респондентів, можна зробити висновок, що найбільше на екологічну обстановку впливають промислові викиди, що не задовольняє більшу частину молоді і негативно впливає на їх життєдіяльність, що наведено на рис. 2.8. та 2.9. В цілому результати анкетування відповідають даним об'єктивної екологічної оцінки по районам. У Дніпровському та Криворізькому районі зафіксовані максимальні викиди шкідливих речовин в атмосферу, в Новомосковському та Кам'янському районах вони мінімальні. Таким чином, даний фактор має більше значення саме для міських жителів, з них 50% молоді абсолютно не задовольняє екологічна ситуація, в сільських же районах 50% швидше задоволені.

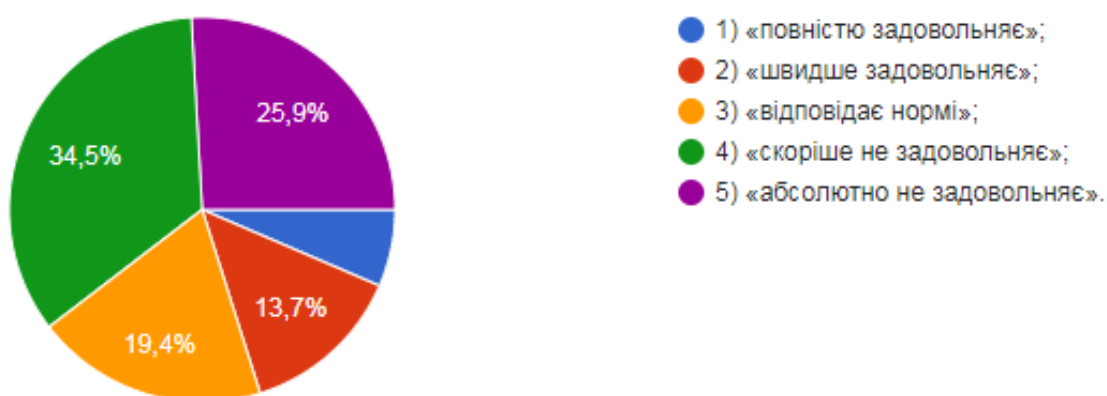

Рис. 2.8. Оцінка сприятливості природно-екологічних умов проживання [складено автором]

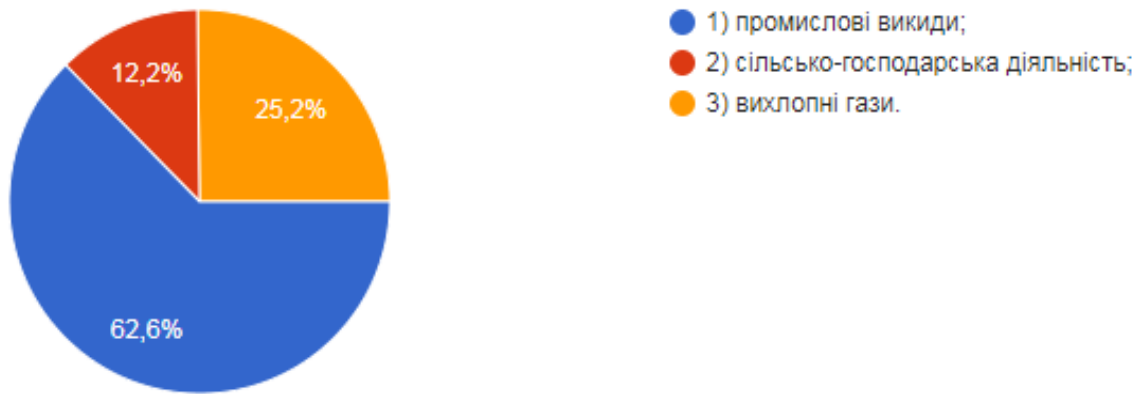

Рис. 2.9. Вплив на екологічну обстановку [складено автором]

Соціально-економічні фактори способу життя молоді

При розгляді даної групи факторів нами були обрані запитання, які стосувались джерел доходів, задоволеності соціально-економічними параметрами життя та взаємозв'язку матеріального становища від місця проживання.

1) У Дніпровському районі *міська та сільська молодь* має основний дохід від заробітної платні за основним місцем роботи. Переважну більшість міської молоді (74%) повністю задовільняє їх соціально-економічні параметри життя. Щодо залежності матеріального становища від місця проживання думки знову розділились, 50% вважають що така залежність є, і вони не задоволені середнім доходом свого міста, а 50% вважають що такої залежності немає. Половину опитуваних *сільської молоді* задовільняють їх соціально-економічні параметри життя, а половина не задоволені. Більшість вважають що їх матеріальний стан залежить від місця проживання, і їх не задовільняє середній дохід жителів села.

2) Для респондентів Кам'янського району як для *міської так і для сільської молоді* основним доходом є заробітна плата за основним місцем роботи. Міську молодь цього району соціально-економічні параметри способу життя не задовільняють, а от сільська молодь має протилежну думку – вони цілком задоволені. Міська молодь (50 %) вважає що їх матеріальне становище від місця проживання не залежить, а 50% вважають що залежить і

їх цей стан не задовільняє. У сільської молоді думки теж розділились, проте по-іншому, тут 50% вважають що їх матеріальний рівень залежить від місця проживання і їх він задовільняє, а інші 50% теж вважають що він залежить, але їх це не задовільняє.

3) У Криворізькому районі серед *міської молоді* ситуація була вражаючою. На відміну від всіх інших районів, тут більшість або взагалі не мають доходу, або їх доходом є соціальні виплати (стипендія), доходи в тимчасовій неофіційній роботі, в жодному районі нами не було виявлено таких результатів. Звісно що за таких умов соціально-економічні параметри життя більшість не задовільняють, і вони вважають що це залежить від місця проживання і низьким доходом м. Кривого Рогу. *Сільська молодь* цього району теж має основний дохід від соціальних виплат, а також від домашнього господарства, тому соціально-економічними параметрами вони більше задоволені, ніж ні, і вважають що від місця проживання це не залежить.

4) У Нікопольському та Новомосковському районах *міська молодь* має основний дохід від заробітної плати за основним місцем роботи, більшість їх соціально-економічні параметри не задовільняють, але у м. Нікополі молодь вважає що це не залежить від їх місця проживання, а в м. Новомосковську вважають що така залежність існує.

5) У Павлоградському районі у *міській та сільській молоді* відповіді показали однакові результати. Основним доходом для більшості є заробітна плата за основним місцем, вони не задоволені соціально-економічними параметрами життя і вважають що їх місце проживання на дану ситуацію впливає.

Всі респонденти різні за віком (випускники шкіл, студенти, а також люди віком 27-34), тому різниця в даних показниках по районах, їх рівня та характеру доходів є цілком допустимими. Половина працює постійно, сезонно, або має стипендію. Звісно що більшість з тих що навчаються (а саме з Кривого Рогу), ще не мають постійної заробітної плати, і їх дохід може бути

взагалі відсутнім, тому і низькі соціально-економічні параметри їх життя. Результати опитування щодо ступеню задоволеності соціально-економічними параметрами молоді показали, що найвищий він у м. Дніпро, а по всім іншим районам міську молодь ці параметри не задовільняють.

Особливості демографічної поведінки

При розгляді даної групи факторів нами розглядалися наступні демографічні показники: сімейний стан, бажана кількість дітей в перспективі, міграційні настрої (планування переїзду з населеного пункту). Обробка анкет показала наступні результати:

1) У Дніпровському районі більшість *міської молоді* не перебувають в стосунках (63%), планують 1-2 дитини (80%) і не планують переїзд (65%). Тим часом більшість *сільської молоді* вже мають офіційний шлюб, планують або мають 1-2 дитини, і переїзд в іншу область і країну.

2) У Кам'янському районі серед *міської молоді* понад 55% опитуваних в стосунках, 72% бажають мати 1-2 дитини. Щодо планів переїзду, то 36% планують переїхати в інше місто області, а 27% не планують переїзд. *Сільська молодь* показала більш оптимістичні демографічні настрої: 50% перебувають в офіційному шлюбі, 50% планують 3-4 дитини (що є оптимальною демографічною поведінкою), і 50% не планують переїзд в інший населений пункт.

3) У Криворізькому районі переважна більшість *міської молоді* не перебувають в стосунках і не планують дітей. Такі песимістичні результати підкріплюються екологічною ситуацією, і майбутнім переїздом до іншої країни. *Сільські жителі* 50/50 в стосунках, або не перебувають у відносинах. Більшість хочуть мати 1-2 дитини, та переїхати в іншу область або в іншу країну.

4) Міська молодь Нікопольського та Новомосковського районів мають однакові особливості демографічної поведінки, а саме переважна більшість в стосунках, бажають мати 1-2 дитини, та мігрувати до іншої країни.

5) У Павлоградському районі теж доволі оптимістичні результати навіть серед *міської молоді*. Більше 75% у шлюбі, 50% планують 1-2 дітей, а інші 50% 3-4 дитини, 75% не планують переїзд взагалі. Серед *сільської молоді* ситуація має наступну картину. Більшість в стосунках, або в цивільному шлюбі, 100% хочуть мати не більше двох дітей, а міграційні настрої тут абсолютно різні і не має однозначної відповіді (33 % молоді має наміри переїхати в інше місто області , 33 % планує переїзд в інші міста України, і 33 % взагалі не планують переїзд).

В результаті опитування сільської та міської молоді Дніпропетровської області можна зробити висновок, що більшість (43%) не перебувають у відносинах (Рис. 2.10), 57,6% планують 1-2 дитини, 33% планують переїхати в іншу країну, 32,5% не планують переїзд. Отже, загальна демографічна ситуація сприяє депопуляції населення області. Для повного відтворення населення на одну пару має припадати не менше двох дітей, тим часом молодь області бажає мати 1-2 дитини та переїхати в іншу країну.

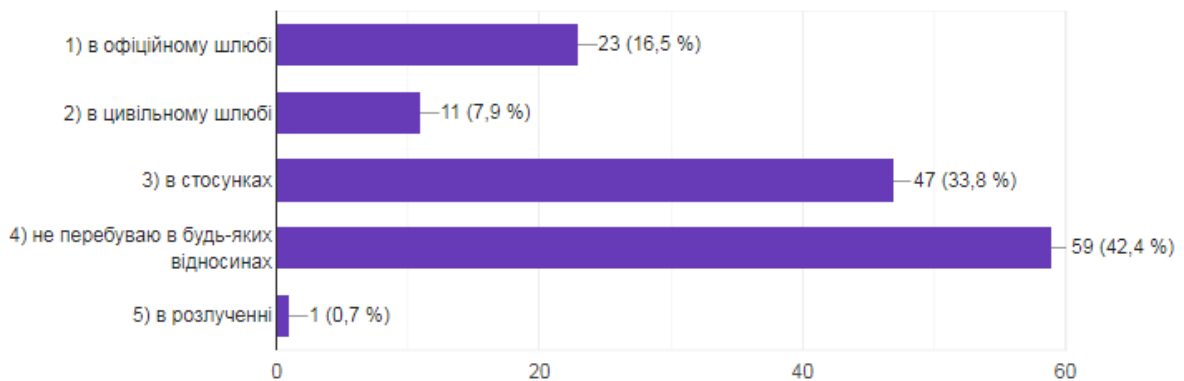

Рис. 2.10. Сімейний стан [складено автором]

Вплив рівня розвитку інфраструктури на спосіб життя

Дослідження в даному розділі проведено за такими показниками: благоустрій житла та вік; задоволеність громадським транспортом. Результати анкетування показують значну диференціацію показників.

1) У Дніпровському районі *міська молодь* проживає в квартирах віком 10-20 років, і частково задоволена місцевим громадським транспортом,

навантаженістю доріг (73%). *Сільська молодь* в частково облаштованих старих будинках (більше 20 років), та не задоволені якістю *доріг*.

2) У Кам'янському районі серед *міської молоді* 80% проживає в квартирі, 100% вік цього житла більше 20 років, 67% частково задоволені якістю громадського транспорту. Серед *сільської молоді* 85% живуть в частково впорядкованому будинку, у 71% вік житла більше 20 років, і 85% не задоволені якістю, навантаженістю доріг і громадським транспортом.

3) У Криворізькому районі *міська молодь* проживає переважно в квартирах, вік яких більше 20 років, та повністю задоволені місцевим громадським транспортом, в *селах району* молодь проживає в облаштованих будинках, вік яких також за 20 років. І ця молодь повністю не задоволена місцевим транспортом та якістю доріг.

4) У Нікопольському та Новомосковському районах ситуація дуже схожа, більшість проживають в квартирі, 100% вік цього житла більше 20 років, 70% частково задоволені якістю громадського транспорту.

5) У Павлоградському районі *міська молодь* проживає в квартирах (75%), а *сільська* в облаштованих будинках (66%), в обох випадках вік житла більше 20 років. Міська молодь якістю громадського транспорту 50/50 частково та не задоволена, а сільська – більше 65% частково задоволені.

По області 65% молоді проживають в квартирах, 21% - в облаштованих будинках, 14,4% - в частково впорядкованих будинках. Закономірно, що в сільських пунктах більшість молоді проживають в приватних частково облаштованих будинках, а містяни частіше за все в квартирах. Всі інші мешкають в квартирах. Вік житла як у містах, так і в селах, у 85% випадках, більше 20 років. Це характерна проблема всієї області. Місцевим громадським транспортом 60% частково задоволені, 34% не задоволені, і тільки 7% повністю задоволені. Проблеми з якими стикаються це затори в містах, та майже повна відсутність доріг та транспорту в селах.

Отже, розвиток інфраструктури має більший вплив в міській місцевості. Тут більша частина молоді проживає в квартирах, має можливість

користуватися транспортом щодня. В той час, в сільських районах 100% проживають в приватних частково облаштованих будинках (це означає відсутність певних житлово-комунальних послуг).

Показники здоров'я в структурі способу життя

Стан здоров'я - одне з важливих складових СЖ, що визначає можливості для життєдіяльності. При цьому ступінь самоідентифікації здоров'я дозволяє людині ставити певні цілі і завдання, впливає на ступінь активності і впевненості в реалізації своїх планів, що актуально саме для молодіжної групи населення. Наше дослідження проводилося за наступними напрямками:

1. Структура захворювань молоді в розрізі типів поселень;
2. Наявність шкідливих звичок;
3. Турбота про своє здоров'я (здоровий спосіб життя).

1) У Криворізькому та Дніпровському районах показники *міського населення* досить схожі. Здорова молодь продовжує бути домінуючою групою, проте серед захворювань з'являються хронічні захворювання, вроджені вади та інше. Більшість не має шкідливих звичок. У Дніпровському районі частіше відвідують спортзал, а в Криворізькому – ведуть ЗСЖ та проходять медогляди. Щодо *сільської молоді*, то тут є певні відмінності. У обох районах майже 100% повністю здорова молодь, проте відсоток курців та людей що вживають алкоголь у Дніпровському районі складає 63%, а у Криворізькому молодь переважно не має шкідливих звичок, і лише 16% палять та 26% вживають алкоголь. Більшість ведуть ЗСЖ.

2) Кам'янський район – більшість міської та сільської молоді (55% та 65% відповідно) повністю здорові, хоча серед сільської молоді цей показник трохи вищий. У більшості відсутні шкідливі звички, 63% серед містян не мають їх, та 78% серед сільських жителів. Більшість ведуть здоровий спосіб життя.

3) У Нікопольському районі показники здоров'я серед міського населення теж високі (70%), але дуже високий відсоток паління серед молоді

(57%). Домінуючим способом оздоровлення залишаються регулярні виїзди на курорти, санаторії, моря.

4) Дослідження Новомосковського району показали, що молодь переважно здорова, деякі з опитуваних мають вроджені вади, курців та тих хто не мають шкідливих звичок тут 50/50. Домінуючим способом оздоровлення залишаються регулярні виїзди на курорти, санаторії, моря, а також ЗСЖ.

5) У Павлоградському районі серед *міської молоді* 50% повністю здорових людей, серед хвороб домінують вроджені вади. Понад 75% не мають шкідливих звичок, серед способів турботи про стан здоров'я домінують регулярні виїзди на море, медогляди та ЗСЖ. Більшістю *сільської молоді здоровий*, тут цей відсоток здорових перевищує понад 66%, так само не мають шкідливих звичок 66%, а от способи піклування про себе різні: виїзди на море, медогляди, спортзал, ЗСЖ, чіткої закономірності тут немає.

Таким чином, в розрізі типів поселень виявлено такі особливості: по всій області високі показники повністю здорових (Рис. 2.11); шкідливі звички не є розповсюдженими по області, в містах це поодинокі випадки; 71% їх не мають, проте серед сільської молоді Дніпровського району цей показник досить високий. Висока мотивація молоді всіх поселень до ведення здорового способу життя, не переїдати, не зловживати шкідливими звичками (Рис. 2.12). Загалом, явної різниці в розрізі «місто-село» серед цих показників не виявлено.

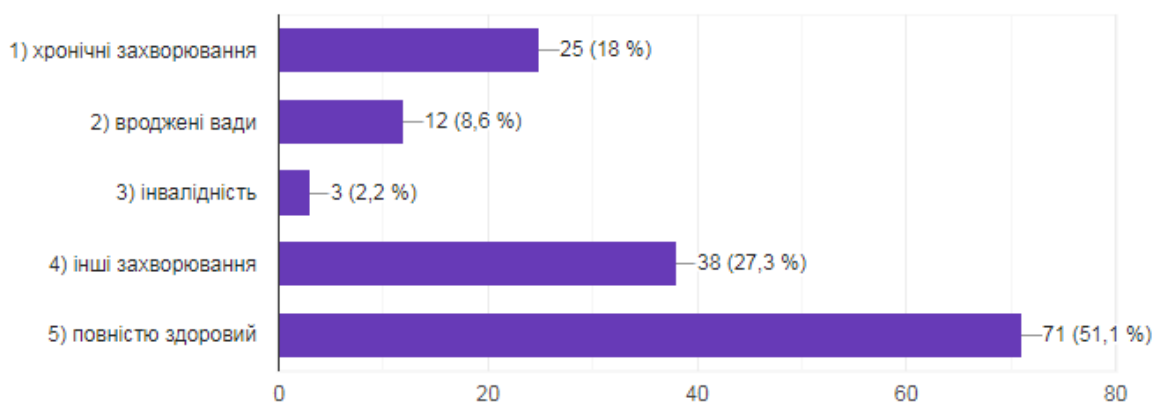

Рис. 2.11. Характер захворювань [складено автором]

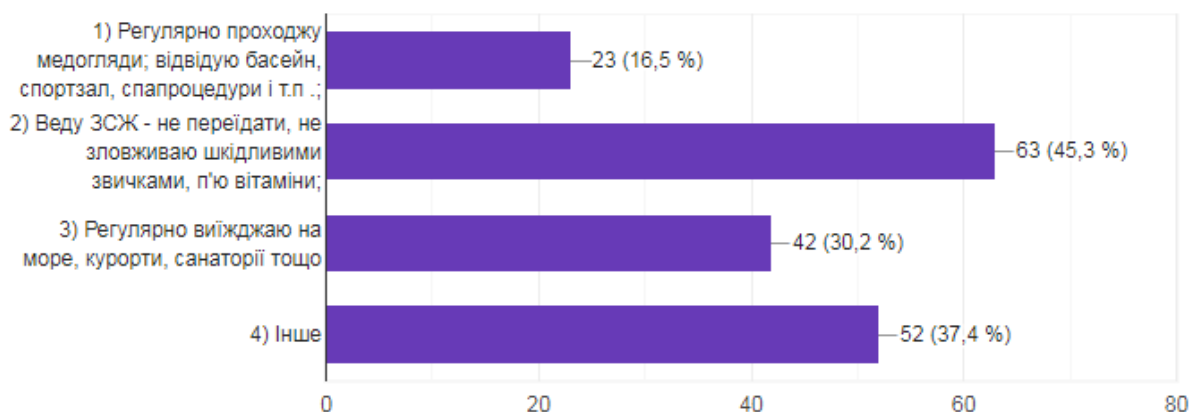

Рис. 2.12. Способи піклування про здоров'я [складено автором]

Показники рівня освіти

Освіта є однією з найважливіших сфер соціального життя, від функціонування якої залежить інтелектуальний, культурний, моральний стан суспільства. У дослідженнях СЖ молоді освіта розглядається як окремий фактор. Важливо розуміти, що всі опитувані різного віку, від старшокласників до вже працюючих людей котрим за 30 років, проте загальні закономірності все ж таки було виявлено.

1) У Дніпровському районі серед **міської та сільської молоді** найбільше тих хто має повну вищу освіту, вважають що ВНЗ в регіоні багато, але вони є досить стандартними. Серед сільської молоді найбільше навчаються, або навчались в галузі сільського господарства, а серед міського – культура та економіка.

2) У Кам'янському районі **міська молодь** переважно мають повну середню освіту, а от **сільська молодь** має вищу освіту (це пов'язано з тим, що опитувані з міста Жовті Води в своїй більшості ще не досягли повноліття). В обох типах поселень більшість (45%) вважають що в регіоні різноманітні вищі навчальні заклади, і більшість з опитуваних навчаються, або навчались в сфері освіти.

3) У Криворізькому районі опитувана **міська молодь** має неповну вищу освіту (тому що більшість з опитуваних студенти), вважають що вибір вузів невеликий, і задіяні вони переважно у сфері освіти (86%). **Сільська молодь**

переважно має професійну освіту, оцінюють різноманіття вузів як невелике і їх навчання частіше в сфері медицини та культури.

4) У Нікопольському та Новомосковському районах результати опитування показали, що серед міської молоді домінують ті, хто вже отримав повну вищу освіту (57% у Нікопольському та 100% у Новомосковському районах). Молодь цілком задоволена закладами вищої освіти і більшість оцінює їх як різноманітні. У Нікопольському районі переважно навчання здійснюється у галузі поліції та економіки, а в Новомосковському в галузі медицини та економіки.

5) У Павлоградському районі *міська молодь* мають вищу або професійну освіту 50/50, більшість оцінює інфраструктуру вищих закладів області як досить різноманітну з різними напрямками, більше 50% опитуваних навчаються або бажають продовжити навчання у сфері обслуговування. *Сільська молодь* переважно має неповну вищу освіту (66%), вони вважають що в області недостатньо необхідних вузів і є тільки стандартні університети, а от галузі навчання в яких задіяна молодь різноманітна: від медицини та економіки до промисловості.

Отже, загалом результати по цьому фактору не дали явного переважання рівня освіти, як і було очікувано: 35% неповна вища, 28% повна середня, 26% вища (Рис. 2.13). Майже 50% вважають що в регіоні великий вибір вузів різної спеціалізації, тому немає необхідності виїзду з області з метою навчання. Більшість задіяні в сфері освіти, культури та медицини.

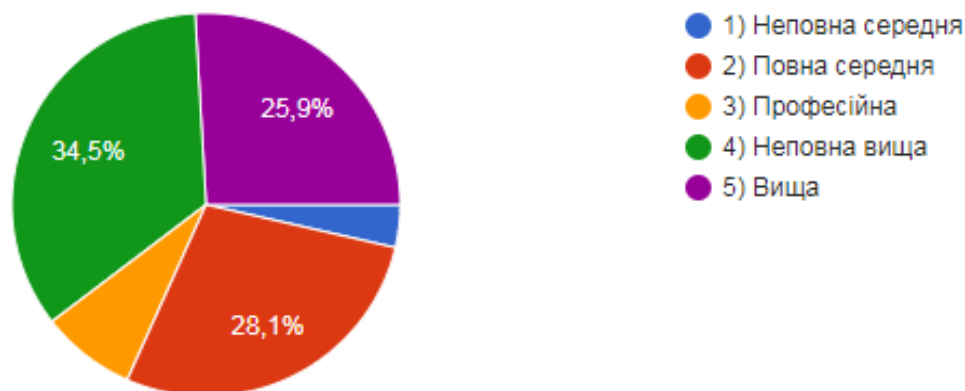

Рис. 2.13. Рівень освіти [складено автором]

Висновки до розділу 2

Дніпропетровська область є урбанізованою територією, де міське населення складає 84% проти 16% сільського населення. Щільність населення у містах значно перевищує щільність населення у сільських поселеннях. З метою більш рівномірного розселення мешканців необхідно запровадити інформаційно-роз'яснювальну програму щодо заохочення та переваг життя в сільській місцевості. Для привабливості сільських територій необхідно створити на них нові робочі місця, щоб зменшити міграцію з сільських поселень до міст.

Серед населення області за статтю переважають жінки – 54%, хоча народжується більше чоловіків ніж жінок. Крім того, середня тривалість життя у жінок майже на 10 років більша ніж у чоловіків. В області відбувається депопуляція населення, не дивлячись на перевагу жінок у складі населення. Природне скорочення населення можливо компенсувати за рахунок міграційного приросту, Дніпропетровська область повинна ототожнюватися у населення України як область в якій кожний може себе реалізувати. Так як переважає саме міжрегіональна міграція, це потенційна можливість для області поліпшити демографічні показники.

Проаналізувавши вплив усіх соціально-географічних факторів на формування способу життя молоді, можна зробити виновок, що на спосіб життя та розвиток міської та сільської молоді усі фактори мають різний вплив. Позитивний вплив на міську молодь має розвиток інфраструктури та рівень освіти. Більша частина молоді тут проживає в квартирах, має можливість без проблем користуватися транспортом, наявна висока різноманітність закладів освіти та перспектив для розвитку, що дає можливість молоді повністю реалізувати свій потенціал. Серед показників здоров'я у міській молоді спостерігаються позитивні тенденції до ведення ЗСЖ, відсутності шкідливих звичок, регулярного оздоровлення на курортах, санаторіях, морях, а також заняття спортом.

Негативним впливом для міської молоді відзначаються такі фактори як:

1. Демографічні (низький рівень відтворення населення, демографічна поведінка сприяє депопуляції, міграційні настрої негативні);
2. Соціально-економічні (більшість не задоволені соціально-економічними параметрами свого життя, причиною цього вважають низький рівень середнього доходу міст);
3. Природно-екологічні (для міської молоді ці фактори є дуже важливими, але вони негативно впливають на життєдіяльність населення, через забруднення промисловими викидами та вихлопними газами).

Для сільської молоді характерним є позитивний вплив соціально-економічних факторів (сільська молодь задоволена рівнем середнього доходу місця проживання, що пов'язано з сучасними державними програмами розвитку сел). Всі інші фактори на сільську молодь впливають негативно:

1. Рівень розвитку інфраструктури є незадовільним, відсутні деякі житлово-комунальні послуги, а також заклади культури, освіти, розважальні заклади, недостатньо розвинена транспортна, телекомунікаційна мережа.
2. Демографічні показники низькі, сприяють депопуляції населення, міграційні настрої негативні.
3. Показники здоров'я мають тенденції до широкого розповсюдження шкідливих звичок серед сільської молоді.
4. Рівень освіти в селах досить низький, що викликає бажання у молоді переїхати до іншого міста, або області і продовжити навчання там.

Природно-екологічні фактори мають кращі показники, аніж у містах, проте опитування показало що для сільської молоді вони є не важливими, тому їх вплив оцінимо як нейтральний.

В аналізі необхідно врахувати похибку, пов'язану з віковими групами опитуваних (результати опитування школярів та старших людей по показникам доходів, демографічної поведінки різні), з кількістю респондентів в різних районах (чим більше респондентів, тим точнішим буде аналіз).

ВИСНОВКИ

За результатами нашого дослідження, ми виконали всі поставлені завдання, а тому можна зробити наступні висновки:

У науковій літературі термін «спосіб життя» набув широкого поширення з 60-80-х років ХХ століття як соціологічна категорія, що характеризує сукупність типових видів, способів і соціальних механізмів життєдіяльності індивідів, соціальних груп і суспільства в цілому в єдності з умовами життя і соціально-економічним розвитком суспільства. У Радянському енциклопедичному словнику дається наступна трактовка поняття «спосіб життя»: «Спосіб життя характеризує особливості повсякденного життя людей, охоплює працю, побут, форми використання вільного часу, задоволення матеріальних і духовних потреб, участі в політичному і громадському житті, норми і правила поведінки людей».

Вивчення особливостей населення і, зокрема його способу життя, практично завжди простежувалося в географічних дослідженнях. Залежно від розвитку суспільства перед географами ставилися різні завдання: від описового характеру способу життя населення різних країн до сучасних досліджень параметрів способу, рівня, стилю, якості і стандарту життя.

При дослідженні СЖ географи аналізують середовище життя, територію проживання населення (об'єкт дослідження) з її певними кількісними та якісними характеристиками. Населення живе і діє в певному життєвому просторі, в його межах реалізуються всі основні потреби і способи життєдіяльності даного суб'єкта. Безпосереднім носієм СЖ є суб'єкт СЖ - населення, представлене різними людськими спільнотами. Для територіальної спільності об'єднуючим ознакою є спільне проживання людей на певних ділянках земної поверхні, що виділяються природним чином (спільність природних або етнічних умов) і в результаті впливу соціокультурних факторів (поселення) і штучно (адміністративні кордони).

Таким чином, з урахуванням територіальних аспектів, виділяють наступні властивості категорії «спосіб життя», на які робиться акцент в соціально-економічній географії:

1. СЖ населення визначається на основі інтегральної оцінки якості середовища життєдіяльності з урахуванням специфіки відносин населення з територією (наприклад, сільська і міська) і різних показників СЖ територіальної спільності людей, залежних від місця проживання.

2. СЖ населення трактується з позицій комплексного та системного підходу на різних соціально-ієрархічних рівнях і враховує, крім різноманітних життєвих цінностей, територіальні відмінності в СЖ локальних спільнот.

Серед дослідників немає єдиної точки зору у визначенні вікових рамок для молоді: в середовищі вчених прийнято вважати максимальний інтервал молодості - 13-35 років, з урахуванням позицій ООН - інтервал 15-24, а в ЄС - 18-40 років. Згідно закону в Україні молоддю прийнято вважати людей віком 14-35 років.

Індикаторами способу життя виступають природно-екологічні та соціально-економічні фактори; демографічні показники; розвиненість інфраструктури; показники здоров'я і рівень освіти.

Природно-екологічні фактори

Територія області становить 31,92 тис. км², що становить 5,3% території країни. Адміністративний центр області - місто Дніпро розташоване на обох берегах Дніпра та його притоці Самари. Регіон розташований у степовій зоні України. Ландшафт переважно рівнинний. На заході області розташовується Дніпровська височина (висота до 209 м). Південно-східна його частина включає відроги Азовської височини (до 211 м). Центральну частину займає Наддніпрянська низовина, яка на півдні переходить у Чорне море. З північного заходу на південний схід регіон перетинає річку Дніпро, до басейну якої належать його притоки - Орїл, Самара з Вовчою, Мокра Сура, Базавлук, Інгулець із Саксаганню та інші.

Соціально-економічні фактори

Дніпропетровська область – регіон з потужною диверсифікованою економікою, що забезпечує стабільне зростання ВРП як джерела наповнення регіонального та національного бюджетів і зростання бюджету розвитку області та територій, а також високий рівень доходів населення. Дніпропетровська область посідає друге місце серед двадцяти семи регіонів України за загальною чисельністю населення та за ВРП на особу, і третє – за внеском до валового внутрішнього продукту України.

Демографічні показники

Населення області на 2021 рік складає 3 142 тис. осіб, з них в міській місцевості проживає 2 642 тис. (84 %), в сільській – 508 тис. (16 %). Молоді віком 14-35 в міській місцевості по області – 746 328 осіб, в сільській місцевості – 201 812 осіб. Населення у віці 0-14 років 481 тис. (247 тис. чоловіків, 233 тис. жінок), 15-64 роки 2 109 тис. (1 009 тис. чоловіків, 1 100 жінок), більше 65 років 548 тис. (177 тис. чоловіків, 371 тис. жінок).

Розвиненість інфраструктури

Значущим показником СЖ міста і села є житлові умови, які диференційовані по території області. Більшість міських жителів (80%) живуть в окремих квартирах, в сільській місцевості переважає проживання в індивідуальних будинках (48,5%). Приватний сектор також розвинений в містах. Індикатор питомої ваги площі, обладнаної водопостачанням, каналізацією, опаленням, гарячим водопостачанням і газом значно диференційований як в розрізі міст, так і по селищам. З тенденцією приміського будівництва та індивідуальною модернізацією приватного сектора в сільській місцевості ступінь благоустрою зростає, однак відставання за цим показником ще значне.

Показники здоров'я

На Дніпропетровщині все ще стабільною тенденцією залишається недостатня якість життя населення, значна частина якого, знаходиться за межею бідності (що означає низьку купівельну спроможність, і, як наслідок,

неможливість забезпечити себе якісними умовами життя, харчування, охорони здоров'я, ліками) та високий рівень розповсюдженості хвороб, що вимагає вироблення принципово іншого стратегічного підходу до регулювання питання збереження здоров'я нації. На даний момент найбільш поширеними хворобами серед населення є хвороби: органів дихання; системи кровообігу; сечостатевої системи; кістково-м'язової системи; шкіри.

Рівень освіти

На території Дніпропетровської області у 2021/2022 навчальному році офіційно функціонує:

- 1) 981 дошкільних навчальних закладів різних типів та форм власності, в яких виховується приблизно 104 тис. дітей;
- 2) 862 загальноосвітніх навчальних закладів, в яких навчається 342,0 тис. учнів;
- 3) 58 професійно-технічних навчальних закладів, в яких освіту отримує 21,9 тис. учнів;
- 3) 51 заклад вищої освіти, в яких проходить навчання 82,6 тис. студентів.

Виконане комплексне дослідження особливостей формування способу життя дозволило зробити низку висновків теоретичного, методологічного та прикладного характеру.

Регіональні та локальні дослідження способу життя населення дозволяють відобразити територіальну неоднорідність умов життя людей, актуалізувавши необхідність географічного контексту. Соціально-географічні дослідження набувають особливої значущості для найбільш перспективної та мобільної групи суспільства – молоді. Спосіб життя молодих людей формується в рамках конкретних територій, при цьому особливості способу життя саме молоді людини здатні відобразити всю гаму відносин життєдіяльності та населення. Молодь через необхідність становлення висуває вищі вимоги до рівня розвиненості місця свого проживання. При цьому приуроченість життя людей до поселень різних типів з різним

«набороом» соціально-економічних умов впливає на життєвий уклад, ціннісні орієнтації та стратегії поведінки.

Задля виявлення факторів формування способу життя молоді, представникам була запропонована анкета «Виявлення соціально-географічних характеристик способу життя молоді», в якій були різнопланові запитання, що відповідали соціально-географічним факторам способу життя.

Загальна характеристика статистичних даних якості та способу життя населення Дніпропетровської області виявила різку диференціацію показників, зумовлену різницею природно-кліматичних умов, нерівномірним соціально-економічним розвитком території та особливостями розміщення населення. Диференціація показників, проаналізованих за шістьма індикаторами (у розрізі 5 районів), сягає значних величин.

У міських поселеннях, незважаючи на схожий статус по людності та типового набору інфраструктурних об'єктів, також виявлено специфічні риси СЖ молоді. В м.Дніпро, та м.Кривий Ріг, СЖ молоді найбільш урбанізований. Тут в мінімальній доступності для поселень регіону розташовані об'єкти освіти, охорони здоров'я, що сприяло розвитку активних внутрішніх маятникових міграцій в плані заробітку, навчання. Молодь опитуваних міст за економічним критерієм відповідає характеристикам середнього класу і реалізує певні поведінкові стереотипи. Практично єдиними недоліками в СЖ міської молоді виступають екологічні параметри середовища життєдіяльності, і демографічні показники, соціально-економічні показники міську молодь частіше не задовольняють. Найбільш позитивно на міську молодь впливає розвиток інфраструктури та рівень освіти. Тут більша частина молоді проживає в квартирах, має можливість користуватися транспортом щодня, наявна висока різноманітність закладів освіти та перспектив для розвитку, що дає можливість молодому населенню повністю реалізувати свій потенціал. Серед показників здоров'я у міської молоді визначаються позитивні тенденції до ведення ЗСЖ, відсутності шкідливих звичок.

Для сільської молоді характерним є позитивний вплив соціально-економічних факторів (сільська молодь задоволена своїм заробітком та рівнем середнього доходу місяця проживання, що пов'язано з сучасними державними програмами розвитку сел). Всі інші фактори на сільську молодь впливають негативно: рівень розвитку інфраструктури є незадовільним; демографічні показники низькі, сприяють депопуляції населення; показники здоров'я мають тенденції до широкого розповсюдження шкідливих звичок серед сільської молоді; рівень освіти в селах досить низький.

Природно-екологічні фактори мають кращі показники, аніж у містах, проте опитування показало що для сільської молоді вони є не важливими, тому їх вплив оцінимо як нейтральний.

Негативну роль в розрізі як міських, так і сільських поселень мають демографічні та природно-екологічні фактори. Позитивну роль у міській молоді відіграють розвиток інфраструктури та рівень освіти, у сільської – соціально-економічні фактори.

Отримані результати дозволяють констатувати, що завдання, які були перед нами поставлені вирішені.

Таким чином, проблема дослідження соціально-географічних факторів формування способу життя молоді на прикладі Дніпропетровської області продовжує залишатись актуальною і має перспективи для подальшого вивчення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ

1. Академічний тлумачний словник української мови [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://sum.in.ua/>
2. Аналіз стану та визначення тенденцій соціально-економічного розвитку Дніпропетровської області за 2014-2021 роки [Електронний ресурс] – Режим доступу:
  3. https://adm.dp.gov.ua/storage/app/media/uploadedfiles/analizStanuTaviZnachennjaTendenciy_2019.pdf
4. Анимица, Е.Г. Региональная социально-экономическая география: теория, методология, практика / Е.Г. Анимица, М.Д. Шарыгин. – Пермь: Изд-во Перм. гос. ун-та, 1994. – 180 с.
5. Баранский, Н.Н. Научные принципы географии / Н.Н. Баранский. – М.: Мысль, 1980. – 239 с.
6. Березутский, Ю.В. Социальный потенциал молодежи как фактор социально-экономического развития региона: дис. ... канд. соц. наук: 22.00.04 / Березутский Юрий Владимирович. – Москва. 2002. – 171 с.
7. Боряз, В.Н. Молодёжь. Методологические проблемы исследования / В.Н. Боряз. – Л.: Наука. 1973. – 154 с.
8. Ватченко О.Б. Аналіз соціально-економічного розвитку Дніпропетровської області / О.Б. Ватченко, А.В. Лежньова, О.М. Феценко // Культура народів Причорномор'я. — 2013. — № 265. — С. 26-30.
9. Возьмитель, А.А. Образ жизни: теоретико-методологические основы анализа / А.А. Возьмитель, Г.И. Осадчая Г.И. // Социологические исследования – 2009. – № 8. – С. 58-65.
10. Глезерман, Г.Е. Проблемы образа жизни в исследованиях советских авторов / Г.Е. Глезерман, М.Н. Руткевич, С.С. Вишневецкий. – М.: Политиздат, 1980. – 380 с.
11. Глушакова, В.Г. Введение в экономическую географию и региональную экономику России / В.Г. Глушакова, А.А. Винокуров. – М.:

Владос Пресс, 2003. – 110 с.

12. Демографічний паспорт Дніпропетровська область [Електронний ресурс] – Режим доступу:

13. http://database.ukrcensus.gov.ua/Mult/Dialog/statfile1_c_files/pasport.files/pasport/12_uk.htm#0301

14. Демографический понятийный словарь / Под ред. проф. Л.Л. Рыбаковского. – М.: ЦСП, 2003. – 352 с.

15. Демографический энциклопедический словарь / Гл. ред. Д.И. Валентей. Советская энциклопедия – М., 1985. – 608 с.

16. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://database.ukrcensus.gov.ua/MULT/Dialog/statfile_c.asp

17. Дмитриева Ю.Н. Социально-географические факторы формирования образа жизни молодежи (на примере Иркутской области) : дис. канд. гео. наук / Дмитриева Юлия Николаевна. – Иркутск, 2017. – 247 с.

18. Загальноосвітні навчальні заклади Дніпропетровщини [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.dnprstat.gov.ua/pres_vipuski/2017/12/07_12_2017/pres_ZNZ_2017.pdf

19. Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» від 1993 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2998-12#Text>

20. Заславская, Т.И. Методология и методика системного изучения советской деревни / Т.И. Заславская, Р.В. Рывкина. – Новосибирск: Наука, 1980. – 344 с.

21. Зоркая, Н.А. Молодежь: типы адаптации, оценка перемен, установки на социальное достижение / Н.А. Зорская // Мониторинг общественного мнения – 2001. – № 2 (52). – С. 24-30.

22. Зубок, Ю.А. Социальная интеграция молодежи в условиях нестабильного общества / Ю.А. Зубок. – М., 1998. – 141 с.

23. Івін А.А. Соціальна філософія / А.А. Івін // Навч. посібн. — К.:

МАУП, 2015. — 288 с.

24. Козьева, И.А. Экономическая география и регионалистика / И.А. Козьева, Э.Н. Кузьбожев. – М.: КноРус, 2005. – 316 с.

25. Лисовский, В.Т. Социология молодежи: учеб. Пособие / В.Т. Лисовский. – СПб.: Изд-во Санкт-Петербургского у-та, 1996. – 361 с.

26. Луценко, Ю.В. Молодежные объединения как фактор социокультурной динамики территориального бренда / Ю.В. Луценко // Брендинг малых и средних городов России: опыт, проблемы, перспективы: мат. всерос. конф. – Екатеринбург, 2012. – С. 128-134.

27. Молодь України в алгоритмі суспільного життя [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ipo.org.ua/>

28. Мосиенко, Л.М. Социально-территориальная структура городской агломерации: автореф. дис. ... канд. социол. наук: 22.00.04 / Мосиенко Наталья Леонидовна. – Новосибирск, 2008. – 26 с.

29. Паспорт Дніпропетровської області [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://adm.dp.gov.ua/pro-oblast/dnipropetrovshina/pasport-oblasti>

30. Прокопович, А.Б. Социально-географический анализ качества жизни населения: автореферат дис. ... канд. геогр. наук: 25.00.24 / Прокопович Александр Борисович. – Самара, 2004. – 25 с.

31. Про соціальну роботу з дітьми та молоддю: Закон України від 21 червня 2001 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/>

32. Прохоров, А.М. // Советский энциклопедический словарь / под ред. А.М. Прохорова. – М., 1988. – 910 с.

33. Райтвийр, Т.В. Образ жизни населения Эстонской ССР и его региональные различия / Т.В. Райтвийр // Уч. записки Тартуского ун-та. – 1981. – № 577. – С. 84-97.

34. Регіональний віртуальний офіс адміністративних послуг Дніпропетровської області [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://e-services.dp.gov.ua/Lists/Locality/Allitemsg.aspx>

35. Резолюція 2250 (UNSCR 2250) стосовно Молоді, Миру та Безпеки [Електронний ресурс] – Режим доступу:

https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_res_2250.pdf

36. Рівень життя [Електронний ресурс] – Режим доступу:

<https://news.finance.ua/ua/news/-/298031/riven-zhyttya>

37. Розподіл постійного населення Дніпропетровської області за статтю та віком на 1 січня 2017 року [Електронний ресурс] – Режим доступу:

http://www.dnprstat.gov.ua/expres/2017/06/26_06_2017/post_nas.pdf

38. Сауткин В.Ф. Рекомендации по совершенствованию «Уклада школьной жизни» в условиях обновления структуры и содержания общего образования // Официальные документы в образовании. 2001. №31. С. 80—84.

39. Соколов, С.В. Социальная философия: учеб, пособие для вузов / С.В. Соколов. – М.: Юнити-дана, 2003. – 440 с.

40. Стратегія розвитку Дніпропетровської області на період до 2020 року [Електронний ресурс] – Режим доступу:

41. <https://adm.dp.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/rozvitku-dnipropetrovskoi-oblasti-na-period-do-2020-roku.pdf>

42. Філософський словник НАН України / [за ред. Шинкарук В.І.]. – К.: Абрис, 2002 р. – 742 с.

43. Формування здорового способу життя молоді. Навчально-методичні рекомендації / Авт. колект. Т. Андріученко, О. Вакуленко, В. Волков, Н. Дзюба, В. Коляда, Н. Комарова, І. Пеша, Н. Тілікіна (кер. авт. колект. Т. Андріученко). - 2-ге вид. - К.: Бланк-Прес, 2019. - 120 с/

44. Чисельність наявного населення України [Електронний ресурс] – Режим доступу:

http://database.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/ukr/publ_new1/2015/zb_na_s_14.pdf

45. Ядов, В.А. Социологический подход к исследованию личности в

системе понятьй образа жизни / В.А. Ядов // Вопросы философии. – 1983. – № 12. – С. 27-39.

46. Ярчук А.В. Сутність поняття якості життя населення / А.В. Ярчук. – Економіка і організація управління: зб. наук. праць Таврійського державного агротехнологічного університету. – Запоріжжя: Альма-матер, 2016. - № 3(23). – С. 430.

47. Big dictionary of Business and Vanagement. Values-Attitudes-and-Lifestyles-System [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.strategicbusinessinsights.com/vals/ustypes.shtml>

48. Campbell A. The Quality of American Life: Perceptions, Evaluations, and Satisfactions / A. Campbell, P. Converse, W. Rodgers. – N.Y.: Russell Sage Foundation, 1976.

49. Fallowfield L. The Quality of Life. The Missing Measurement in Health Care / L. Fallowfield. London: Souvenir Press, 1990. – P. 34-47.

50. Giddens A. Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age / A. Giddens – Stanford, CA: Stanford University Press, 1991. – pp. 187-201.

51. Headey B. The Quality of Life in Australia / B. Headey // Social Indicators Research. – 1981. – № 2. – pp. 155-182.

52. Johnston R.J. Spatial Structure: Introducing in Study of Spatial Systems in Human Geography / R.J. Johnston. – New York, 1973. – 137 p.

53. Meadow H.L. A Life Satisfaction Measure Based on Judgment Theory / H.L. Meadow, J.T. Mentzer, D.R. Rahtz, M.J. Sirgy // Social Indicator Research. – 1992. – № 26 (1). – pp. 23-59.

54. Miles S. Youth Lifestyles in a Changing World / S. Miles. – Publisher: Buckingham, Philadelphia, University Press, 2000. – 188 p.

55. Sirgy M.J. The Psychology of Quality of Life / M.J. Sirgy. – 2 ed. – New York-London: Science Business Media B.V., 2012. – 624 p.

56. Spaargaren G. Lifestyles, Consumption and the Environment. – London: Lovely Planet, 2000. – 76 p.

57. Zetterberg H.L. On Theory and Verification in Sociology / H.L. Zetterberg. – Stockholm: Almqvist & Wiksell. – 1954.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета «Виявлення соціально-географічних характеристик способу життя молоді»

Шановні представники молоді! Просимо Вас взяти участь в опитуванні з метою виявлення особливостей способу життя молодих людей нашого регіону.

Кожне запитання супроводжується варіантами відповідей. Ваше завдання виділити найбільш вподобаний з запропонованих варіантів або позначити свій у відповідному рядку. Бажаємо удачі!

Стать ___ Вік ___

Місце проживання(вказіть рідне для вас село або місто, а не те, в якому ви навчаєтесь)_____

Природно-екологічні умови середовища

1. Як Ви оціните ступінь сприятливості природно-екологічних умов проживання у Вашому населеному пункті?

- 1) «повністю задовольняє»;
- 2) «швидше задовольняє»;
- 3) «відповідає нормі»;
- 4) «скоріше не задовольняє»;
- 5) «абсолютно не задовольняє».

2. Що як Ви вважаєте, що у Вашому населеному пункті впливає на екологічну обстановку?

- 1) промислові викиди;
- 2) с / г діяльність;
- 3) вихлопні гази.

3. Чи впливають природно-екологічні умови вашого місця проживання на вашу діяльність?

- 1) так, позитивно
- 2) так, негативно

- 3) ні, не впливають
- 4) впливають і позитивно і негативно

Соціально-економічні показники способу життя

4. Що є для Вас основним джерелом доходу?

- 1) заробітна плата за основним місцем роботи;
- 2) підробіток
- 3) «сезонні» заробітки
- 4) соціальні виплати (в тому числі стипендія)
- 5) не маю доходу

5. Чи задовольняють вас соціально-економічні параметри Вашого способу життя:

- 1) так, задовільняють
- 2) ні, не задовільняють

6. Як ви вважаєте, ваше матеріальне становище залежить від місця вашого проживання (Україна, Дніпропетровська область, місто/село)?

- 1) так, залежить, і я задоволений середнім доходом свого міста/села
- 2) так, залежить, і я не задоволений середнім доходом свого міста/села
- 3) ні, мій матеріальний стан не залежить від місця де я живу

Особливості демографічної поведінки

7. В даний час Ваш сімейний стан (можливі кілька варіантів відповідей):

- 1) в офіційному шлюбі
- 2) в цивільному шлюбі
- 3) не перебуваю в будь-яких відносинах
- 4) в розлученні

8. Яку кількість дітей Ви плануєте?

- 1) 1-2
- 2) 3-4
- 3) 5 і більше
- 4) не планую

9. Чи плануєте Ви в майбутньому переїзд з Вашого населеного пункту?

- 1) так, в інше місто нашої області
- 2) так, в місто іншої області
- 3) так, в іншу країну
- 4) ні, не планую

Розвиненість інфраструктури

10. В даний час Ви проживаєте:

- 1) в квартирі
- 2) в облаштованому будинку
- 3) в частково впорядкованому будинку
- 4) у неупорядкованому будинку;

11. Вік споруди Вашого житла становить:

- 1) менше 10 років
- 2) 10-20 років
- 3) більше 20 років;

12. Чи задоволені ви місцевим громадським транспортом (в тому числі, якістю, навантаженістю доріг)?

- 1) повністю задоволений
- 2) частково задоволений
- 3) не задоволений

Показники здоров'я

13. Чи виявлено у Вас:

- 1) хронічні захворювання
- 2) вроджені вади
- 3) інвалідність
- 4) інші захворювання
- 5) повністю здоровий

14. Чи є у Вас шкідливі звички?

- 1) немає

- 2) куріння
- 3) вживання алкоголю
- 4) вживання наркотиків;

15. Чи піклуєтеся Ви про своє здоров'я? В чому це проявляється?

- 1) Регулярно проходжу медогляди; відвідую басейн, спортзал, спапроцедури і т.п .;
- 2) Веду ЗСЖ - не переїдати, не зловживаю шкідливими звичками, п'ю вітаміни;
- 3) Регулярно виїжджаю на море, курорти, санаторії тощо
- 4) Інше

Освіта

16. Які освіти ви маєте?

- 1) Неповна середня
- 2) Повна середня
- 3) Професійна
- 4) Неповна вища
- 5) Вища

17. Чи задовольняє вас різноманітність закладів вищої освіти у нашій області?

- 1) так, присутні вузи різноманітної спеціалізації
- 2) так, але є тільки стандартні вузи
- 3) ні, вибір вузів невеликий

18. Вкажіть напрямок в якому ви плануєте продовжити навчання після школи, або вже навчаєтесь:

- 1) медицина
- 2) сфера культури
- 3) поліція
- 4) економіка
- 5) сільське господарство
- 6) промисловість

- 7) сфера обслуговування
- 8) туризм
- 9) освіта
- 10) інші сфери

Додаток Б

Таблиця Б.1.

Вплив соціально-географічних факторів на формування способу життя молоді на прикладі Дніпропетровської області

Соціально-географічні фактори	Кам'янський		Павлоградський		Дніпровський		Криворізький		Нікопольський	Новомосковський
	Міська молодь	Сільська молодь	Міська молодь	Сільська молодь	Міська молодь	Сільська молодь	Міська молодь	Сільська молодь	Міська молодь	Міська молодь
Природно-екологічні фактори										
Ступінь сприятливості природно-екологічних умов	Швидше задовільняє	Швидше задовільняє	Скоріше не задовільняють;	Відповідає нормі;	Скоріше не задоволені;	Відповідає нормі;	Абсолютно та скоріше не задовільняє;	Відповідає нормі;	Скоріше не задовільняє;	Скоріше/абсолютно не задовільняють;
Вплив на екологічну обстановку	промислові викиди;	сільське господарство	вихлопні гази;	вихлопні гази;	вихлопні гази;	вихлопні гази;	промислові викиди;	вихлопні гази;	вихлопні гази;	вихлопні гази;
Ступінь впливу природно-екологічних умов на діяльність	не впливає на їх діяльність взагалі, або впливає як в позитивному, так і в негативному ключі	не впливають	негативно	впливає на них як позитивно так і негативно	негативно	як позитивно так і негативно	негативно	Не впливає на їх діяльність взагалі, або впливає як в позитивному, так і в негативному ключі	негативно	негативно
Соціально-економічні										
Основний дохід	Заробітна плата	Заробітна плата	Заробітна плата	Заробітна плата	Заробітна плата	Заробітна плата	Соціальні виплати,	Соціальні виплати та	Заробітна плата	Заробітна плата

							або не мають доходу	підробіток		
Задоволеність соціально-економічними параметрами способу життя	Ні	Так	Ні	Ні	Так	Так/Ні	Ні	Так	Ні	Ні
Залежність матеріального становища від місця проживання	50/50 вважає що їх матеріальне становище від місця де вони живуть не залежить, або залежить і їх цей стан не задовільняє	50% вважають що їх матеріальний рівень залежить від місця життя і їх він задовільняє, а інші 50% теж вважають що він залежить, але їх це не задовільняє	Залежить, і вони не задоволені	Залежить, і вони не задоволені	50% вважають що така залежність є, і вони не задоволені середнім доходом свого міста, а 50% вважають що такої залежності немає	Залежить від місця проживання, і їх не задовільняє середній дохід села	Залежить, і вони не задоволені	Не залежить	Не залежить	Залежить, і вони не задоволені
Демографічні										
Сімейний стан	В стосунках	Офіційний шлюб	Офіційний шлюб	Стосунки/офіційний шлюб	Не перебуваю	Офіційний шлюб	Не перебуваю	50/50 в стосунках,	В стосунках	50/50 в цивільному

					ть в стосунках		ть в стосунках	або не перебувають у відносинах		шлюбі і не перебувають в стосунках
Бажана кількість дітей	1-2 дитини	3-4 дитини	50% планують 1-2 дітей, а інші 50% 3-4 дитини	1-2 дитини	1-2 дитини	1-2 дитини	Не планують дітей	1-2 дитини	1-2 дитини	1-2 дитини
Міграційні настрої (планування переїзду)	36% планують переїхати в інше місто області, а 27% не планують переїзд	Не планують	Не планують	Переїхати в інше місто області (33%), в місто іншої області всередині країни (33%), і взагалі не планують (33%)	Не планують	Переїзд в іншу область і країну	Переїзд до іншої країни	Переїзд в іншу область і країну	Переїзд до іншої країни	Переїзд до іншої країни
Розвиненість інфраструктури										
Вид житла	Квартира	Частково впорядкований будинок	Квартира	Облаштований будинок	Квартира	Частково впорядкований будинок	Квартира	Облаштований будинок	Квартира	Квартира
Вік житла	Більше 20 років	Більше 20 років	Більше 20 років	Більше 20 років	10-20 років	Більше 20 років	Більше 20 років	Більше 20 років	Більше 20 років	Більше 20 років
Задоволеність місцевим громадським транспортом (якістю,	Частково задоволені	Не задоволені	50/50 частково та не задоволена	Частково задоволені	Частково задоволені	Не задоволені	Повністю задоволені	Не задоволені	Частково задоволені	Частково задоволені

навантаженістю доріг)										
Показники здоров'я										
Поширеність хвороб	Повністю здорові	Повністю здорові	Повністю здорові; вроджені вади	Повністю здорові	Повністю здорові; вроджені вади, хронічні захворювання та інше	Повністю здорові	Повністю здорові; вроджені вади, хронічні захворювання та інше	Повністю здорові	Повністю здорові	Повністю здорові, вроджені вади
Наявність шкідливих звичок	Відсутні	Відсутні	Відсутні	Відсутні	Відсутні	Куріння, алкоголь	Відсутні	Відсутні	Куріння	Куріння та відсутність шкідливих звичок 50/50
Прояви піклування про своє здоров'я	ЗСЖ - не переїздити, не зловживати і шкідливими звичками, вітаміни;	ЗСЖ - не переїздити, не зловживати шкідливими звичками, вітаміни;		ЗСЖ, регулярні виїзди на море, медогляди	Медогляди, процедури, спортзал	ЗСЖ - не переїздити, не зловживати шкідливими звичками, вітаміни;	ЗСЖ, регулярні виїзди на море, медогляди	ЗСЖ - не переїздити, не зловживати шкідливими звичками, вітаміни;	Регулярні виїзди на море, курорти	ЗСЖ, Регулярні виїзди на море, курорти
Рівень освіти										
Рівні освіти	Повна середня освіта	Вища освіта	Вища та професійна освіта 50/50	Неповна вища	Вища освіта	Вища освіта	Неповна вища	Професійна освіта	Вища освіта	Вища освіта
Задоволеність різноманітністю	Різноманітні ВНЗ	Різноманітні ВНЗ	Різноманітні ВНЗ	Тільки стандартні вузи	Тільки стандартні вузи	Тільки стандартні вузи	Вибір вузів невеликий	Вибір вузів невеликий	Різноманітні ВНЗ	Різноманітні ВНЗ

м закладів вищої освіти										
Напрямки навчання	Освіта	Освіта	Сфера обслуговува ння	Медицина, економіка, промисловість	Культура та економіка	Сільське господарст во	Освіта	Медицина та культура	Поліція иа економіка	Медицина та економіка